

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sōkratus Scholastiku Kai Ermeiu Sozomenu Ekklēsiastikē Istoria

Socrates <Scholasticus>

Mogvntiae, 1677

Henrici Valesii Annotationes In Librum Primum Historiae Ecclesiasticae
Socratis Scholastici.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14233

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM PRIMUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 5.

ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ ἀλίμω. Sic ex codice Regio edidit Robertus Stephanus. Sed in optimis codicibus, Florentino & Sfortiano, scriptum invenimus *ἡρώδης* & *διωσμάς*, quomodo etiam Christophorus in suis exemplaribus repererat.

μεκῶς. Hoc loco *μεκῶς* non significat singillatim, sed *ἐν μέρῳ*. Revera enim Eusebius in libris de vita Constantini, Historiam Arii, ex parte duntaxat attigit, non vero totam nec singillatim profecutus est.

ἔξ ὧν ἴκεν & *ἀπέλιπε*. Musculus hunc locum ita vertit: *commentarii nostri exordia inde sumemus, ubi ille desit*. Atque ferè ita Christophorus, nisi quod magis barbare, & minus Latine transtulit: *ex iis rebus, à quibus ab eo desitum est scribere, nostri operis exordium capiemus*. Ego vero malim vertere: *ab iis rebus, quas ille nobis reliquit, scribendi sumemus exordium*. Vult enim dicere Socrates, exorsurum se ab Historia Arii, quam Eusebius ex parte tantum attigerat in libris de vita Constantini: Eusebium enim in iis libris, magis studuisse ut Imperatoris laudes amplificaret, quam ut res Ecclesiasticas accurate perscriberet: se verò, qui res in Ecclesia gestas scriptis mandare constituerit, Historiam Arianæ hæreseos diligentius narraturum, & ab iis rebus quas Eusebius vel de industria prætermiserat, vel quia nihil ad institutum ipsius facerent obiter tantum perstrinxerat, initium Historiæ suæ facturum. Certe Socrates non inde Historiam suam inchoavit, ubi Eusebius desierat. Eusebius enim usque ad obitum Constantini opus suum perduxit. Historiam quidem Ecclesiasticam Eusebius usque ad tumultum Arii, & ea, quæ Nicænum Concilium præcessere, continua serie persecutus est. Proinde si decem libros Historiæ Ecclesiasticæ spectemus, Socratem inde incepisse ubi Eusebius scribendi finem fecerat, possumus dicere. Sed si præterea jungamus libros de vita Constantini, sicuti junxit Socrates, tum istud verum non erit.

A *διηγούμετων* scribendum omnino est *διηγούμενοι*, licet scripti codices nihil mutant.

In Caput II.

ἡνίκα. Hoc initium esse periodi Musculus & Christophorus existimarunt, cum tamen periodus inchoanda sit ab iis verbis, quæ in fine superioris capitis leguntur, *ἐνθάδε ποθεν πλεῖν ἀρχὴν ποιησάμενοι*. Idque nos in versione nostra secuti sumus.

καὶ ὁ τὰς βρετανίας. Existimasse videtur Socrates, Constantinum & Maxentium imperare cœpisse eodem anno, quo Diocletianus & Maximianus Hercules purpuram deposuerant. Quæ in sententia fuit etiam auctor Chronici Alexandrini, & alii quidam, qui aenos Imperii Constantii Constantino ejus filio attribuunt. Atque hinc factum est, ut Constantinus Maximus à quibusdam regnasse dicatur annis duobus ac triginta, cum tamen revera triginta tantum annis ac mensibus decem regnaverit.

Pag. 6.

τιθησὶς & *πρῶτη ἐνιαυτῷ τῆς διακοσιῆς ἰεθρομικῆς* & *πρῶτης Ὀλυμπιάδῃ*. Idem repetit Socrates in fine libri septimi, ubi Historiam suam concludens, ait eam ordiri ab anno primo Olympiadis cclxxi, quo Constantinus Imperator renuntiatum est. Hæc Olympias incipit à Solstitio anni trecentesimo quinti, qui fuit annus primus post abdicationem Diocletiani. Verum Constantinus non hoc anno mortuus est, sed sequente, quo ipse sextum Consul fuerat cum Galerio Augusto, ut legitur in fastis Idatii. Anno igitur secundo supradictæ Olympiadis mors Constantii adscribenda est.

ὁ ταρσῶ τῆς κιλίκιας ἐπιπέτα. Fallitur hæc Socrates. Maximianus enim Senior, qui & Hercules, jussu Constantini occisus est in Galliis anno Christi 310. Maximinus autem Cæsar biennio post victus à Licinio, periit apud Tarsum, ut scribit Aurelius Victor, Eusebius in Chronico, & alii. Solennis est hic error Græcorum, qui Maximianum & Maximinum inter se confundunt.

A ij

γαλιεία μαξιμίαν. Scribendum omnino est A
μαξιμίαν, ut recte infra scribitur. Sed hæc no-
mina ut dixi confundi solent à Græcis. Sic in-
itio hujus capituli ubi legitur μαξιμίανος ὁ ἐπικλη-
θείς γαλιεὺς, in codice Sfortiano scriptum est
μαξιμίαν.

μαξιμίανος ὁ γαλιεὺς ὁ κλέπτης. Hæc be-
nignè intelligenda sunt. Neq; enim Galerius to-
tius Imperii revera clavum tenuit, cum duo alii
eodem tempore essent Augusti: Constantinus
in Galliis, & Maxentius Romæ. Verum summam
Imperii nihilominus administrasse dicitur, eo
quod ipse senior erat Augustus, & à junioribus
Augustis instar patris colebatur.

μοιχῶν ἀνάδωλον in Codice Florentino legitur B
ἀνάδωλον, quomodo etiam Savilius ad oram sui
Codicis emendavit, vulgata tamen lectio magis
placet.

Pag. 7.

ἑβδόμον ἔτος τῆ βασιλείας ἀπὸ. Constantinus
victoriam de Maxentio retulit anno Christi 312.
cum ipse & Licinius secundum Consulatum ge-
rerent. Hic erat annus sextus Imperii Constani-
tini. Ejus enim initium confurgit ex ante diem
octavum Kal. Augusti, anno Christi 306. Quod
si Maxentium victum esse dicamus octavo Kal.
Octobris, ut in fastis ponit Onofrius & Sigonius
in lib. 2. de Occidentali Imperio, tunc verum
esse poterit, id quod ait Socrates: Constanti-
num septimo Imperii sui anno victoriam de Ma-
xentio retulisse. Quippe annus septimus ejus
Imperii cœperat octavo die Kal. Augusti, anno
312. Turbat me tamen non medioeriter, quod
Maxentius anno 6. Imperii sui exeunte, pridie
quam septimum inchoaret, occisus esse dicitur in
panegyrico Nazarii. At qui Maxentius paucis
diebus post Constantinum imperare exorsus fue-
rat. Quod si octavo Kal. Octobris cæsus fuit,
necessario dicendum est eum septimo Kal. Octo-
bris regnare cœpisse. Atque ita Constantinus
duobus mensibus ante Maxentium ad Imperium
pervenisset. Quod quidem minus probabile mi-
hi videtur. Cæterum Socrates hic sibi ipse con-
stat. Nam cum Imperium Constantini, ab anno
Christi 305. exorsus sit, rectè hanc victoriam re-
fert anno ejusdem Imperii septimo.

ἐν τῷ τῷ ἔτος καὶ διοκλητιανός. Mortuus est Di-
ocletianus Salonæ, die tertio Nonas Decembres,
anno Christi 316. ut rectè in fastis scribit Idatius. D
Idem scribit auctor Chronici Alexandrini, nisi
quod pro Diocletiano nomen Galerii Maximiani
perperam irrepserit. Idem quoque confirmat
Zosimus in libro secundo Historiæ, ubi scribit
Diocletianum tribus annis post tertium Consu-
latum Constantini & Licinii, mortem obiisse.
Postquam enim dixit, à Chilonis & Libonis
Consulatu, quo sæculares ludii celebrati fue-
rant, ad tertium Consulatum Constantini &
Licinii, decem supra centum annos fluxisse,
subjungit: διοκλητιανός μὲν πελευτῆ τρεῖς ἡμέρας
ἔζησεν: quod verissimum est. At Josephus
Scaliger in animadversionibus Eusebianis, hunc
Zosimi locum male accepit, quasi diceret Zosi-
mus Diocletianum triennio post abdicationem
Imperii, seu post nonum ipsius Consulatum, è
vivo abiisse.

In Caput IV.

αὐτοκράτωρ τῆ καὶ βασιλεύς. In codice Regio & Pag. 8.
Florentino deest particula καὶ, quam supplevit
Christophorfonus. Mihi non admodum neces-
saria videtur. Quod si eam retinere volueri-
mus, tum βασιλεύς Augustum significabit, non
ut vertit Christophorfonus Regem. Alludit au-
tem Socrates ad militum acclamationes, qui
post insignem victoriam, Principem suum Impe-
ratorem & Augustum appellare consueverant.
Idem faciebant cives, cum Princeps victor in
urbem introiret.

In Caput VI.

ἀκρίων καὶ ἰσθῶν τε. Transposita sunt vocabula, Pag. 9.
quæ sic restituit ἀκρίων τε καὶ ἰσθῶν ἡ πόλις, seu ut
legitur in codice Sfortiano ἡ πόλις.

ἰνὸς σώματος ὅτι τῆ καθολικῆς ἐκκλησίας. Pag. 10.
Scripserat olim Lucas Holstenius vir doctissimus
dissertationem in hanc Epistolam Alexandri,
quam quidem paulo ante obitum suum, una cum
aliis opusculis ad me misit. In ea dissertatione id
primo loco observat, male interpretes hæc Ale-
xandri verba ita transtulisse: Cum unum sit Ca-
tholica corpus Ecclesie. Ipse vero contendit, lo-
cum ita potius vertendum fuisse: Cum Ecclesia
Catholica unum sit corpus, &c. vel uno conficit
corpore. Vult enim vir doctissimus, Alexan-
dram alludere ad Epistolas Pauli, in quibus Ec-
clesia sæpius vocatur corpus Christi. Sed pace
summi viri, mihi que quondam amicissimi di-
ctum sit, ferri non potest hæc versio. Nam si
Alexander ita sensisset, ut vult Holstenius, dice-
ret profecto ἰνὸς σώματος ὅτι τῆ καθολικῆς ἐκ-
κλησίας. Quod cum non dixerit, apparet non al-
ium esse sensum horum verborum, quam quem
posuerunt interpretes. Præterea si Alexander
voluisset dicere, Ecclesiam esse corpus Christi,
non dixisset ἰνὸς σώματος, sed potius σώματος
καὶ χεῖρ.

νομίσεν. In codice Leonis Allatii & apud Ge-
lasium Cyzicenum legitur ἐπινοήσεν.

ἐν ἐκκλησίᾳ κατ' αὐτὸν. In codice Leonis Al-
latii legitur κατ' αὐτὸν. Apud Gelasium autem
Cyzicenum τὰ κατ' αὐτὸν. Sed vulgata lectio
magis placet, quam confirmat etiam Epiphanius
Scholasticus, qui sic vertit: Non est in eam
ultio subsecuta.

ἰσως ἐπιστολήν. Apud Gelasium in Historia Con-
cillii Nicæni, libro 2. legitur ἰσως ἐπιστολήν. Sed in
codice Leonis Allatii scriptum est ἐπιστολήν, quod
præferendum puto.

ἐπὶ ταῖς. Post hæc verba in codice Floren-
tino hæc habentur αὐτὸς προνοῶσι ἀρεαῖν. Quæ
ad marginem potius adscribi debuerant. Apud
Gelasium similiter scriptum est hoc loco ἐπὶ μα-
ἀρεῖν.

ἢ τε ἀλλοθινὴν ἑστὴν ἀπὸ τῆς ἐστίν. Post hæc verba de-
erat integra pericope, quam nos ex tribus codi-
cibus nostris Florentino, Sfortiano, Allatiano,
& ex Gelasio Cyziceno supplevimus hoc modo
αὐτὸς εἰς μὲν τῶν ποιημάτων καὶ ἡμετέρων ἐστίν. Quæ
verba in suo etiam codice legerat Epiph. Schola-

ficus, sicut ex versione ejus apparet. Totum enim locum ita transtulit. Creatura est enim & factura Filii, neque similis est Patri secundum substantiam: neque verus est, neque vera sapientia ejus est, neque verum naturaliter Patris verbum est, sed unus quidem creaturarum & facturarum est. Ex his apparet Græcum codicem Socratis, quo usus est Epiph. Scholasticus, à nostris paulo diversum fuisse. Codex tamen Leonis Allatii plane similis est ei, quem secutus est Epiphanius. Sic enim habet: ὅτι ὁ ἀληθινός ἐστιν, ὅτι ἀληθινὸν λογία αὐτοῦ ἐστίν. ὅτι ἀληθινός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς λόγος ἐστίν. ἀλλ' εἰς μὴν ἵδ' ἡρηματιῶν, καὶ ποιητῶν ἐστίν. καὶ ὁμοιωσικῶς ὁ λόγος ἐστίν. &c. Adeo inter se consentiunt auctores Historiæ tripartitæ Græcæ ac Latinæ, ut alter ab altero mutuatus videri possit.

Ἡρόδοτος ἐξ αὐτῶν ὁ πῶ. In manuscripto codice Leonis Allatii hic locus ita legitur Ἡρόδοτος ἐξ αὐτῶν ὁ πῶ ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ θεῷ λόγος, καὶ ἐν τῷ πῶ τῷ λογία. Quam lectionem secutus est etiam Epiph. Scholast. qui sic vertit: factus est ipse & existens in proprio Dei Verbo, & in Dei sapientia. &c. Nos vero lectionem codicum nostrorum Regii, Florentini & Sfortiani sequi maluimus, quam & Gelasius confirmat; nisi quod particulam ὁ non agnoscit, quæ pro δὲ posita videtur.

καὶ ἀρροτῶ ἐστίν. In codice Leonis Allatii, qui continet Historiam tripartitam, quam Theodorus lector Græcæ composuit ex Socrate, Sozomeno ac Theodoro, legitur καὶ ἀρροτῶ. Atque ita legit Epiph. Scholasticus, sicut ex versione ejus apparet.

ἡρεπῆς ὁ δὲ φύσις. Pro his verbis codex Allatii hæc habet οἱ ἡρεπῆς οἱ φύσις καὶ ἡρηματιῶν, quomodo etiam legit Epiphanius.

ἡρηματιῶν, scribendum puto ἡρηματιῶν, ut legitur apud Gelasium Cyzicenum. Neque aliter legit Epiphanius. Vertit enim: Factus est ajunt & convertibilis est. Quod autem sequitur, καὶ ἡρηματιῶν, melius in Gelasio legitur καὶ ἡρεπῆς, quam scripturam in versione meam sequuntur.

καὶ δὲ λογία. In codice Leonis Allatii legitur καὶ λογία. Apud Gelasium vero καὶ τὰς λογίας, quod magis placet. Duplex enim est Libya. Porro notandus est hic numerus centum Episcoporum in Agypto. Eundem quoque numerum legere memini apud Athanasium in Apologia 2. adversus Arianos pag. 788. ἐπίσκοποι εἰσὶν ἐν αἰγύπτῳ καὶ λογία καὶ περὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνου.

πῶς ὁ δὲ ἰσως οἶται. In codice Florentino & Sfortiano ἰσως οἶται. Verum in codice Leonis Allatii, & apud Gelasium Cyzicenum hic locus longe rectius scribitur hoc modo: πῶς ὁ δὲ ἰσως οἶται ὅτι ἡρεπῆς ἐστὶν ἡρομείων. Neque aliter legit Epiph. Scholasticus.

ὅτι πάντων αὐτῶν ἡρεπῆς ἡρομείων rectius in Codice Leonis Allatii legitur ὅτι πάντων ἡρεπῆς ἡρομείων. Gelasius vero scriptum habet ὅτι πάντων αὐτῶν ἡρομείων.

ἡρηματιῶν καὶ ἀρροτῶ. Magis placet lectio, quæ habetur in Codice Leonis Allatii & apud Gelasium ἡρηματιῶν καὶ ἀρροτῶ.

τὸ κινῆσον ζήτημα. Codex Leonis Allatii scriptum habet τὸ κινῆσον ζήτημα, cui

A consentit Epiphanius Scholasticus. Paulo post ubi legitur ὁμοιωσικῶς ἀλλ' ἐστὶν ἰσως. Idem Codex habet ὁμοιωσικῶς ἀλλ' ἐστὶν ἰσως.

ἡρεπῆς οἶται. Florentinus Codex scriptum pag. 14. habet, ὅτι τῷ θεῷ, quod non displicet.

ἡρηματιῶν καὶ τῶν ἀρειανιστῶν μελιτιανῶν. Fallitur hic Socrates, ut equidem existimo. Neque enim Melitiani Arianis se adjunxerunt, nisi post Synodum Nicænam, ab Eusebio Nicomedie sic sollicitati ut adversus Athanasium calumnias texerent, quemadmodum testatur ipse Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos. Certe si Melitiani ante Synodum Nicænam conjuncti fuissent cum Arianis, non tam benigne eos tractassent patres Synodi Nicænæ.

ἡρηματιῶν αὐτῶν. Post hæc verba Codex Leonis Allatii hæc addit καὶ οὐκ ἔστιν ἰσως.

In Caput VII.

καὶ ὁ βιολίος. Post hæc verba in Florentino Codice additur, καὶ ὁ βιολίος. Quæ verbaliter ad marginem adscribi possint, interdum tamen à scriptoribus ponuntur in corpore, ut videre est apud Athanasium in apologetico adversus Arianos.

καὶ δὲ ἡρεπῆς οἶται. Codex Leonis Allatii & Gelasius Cyzicenus addunt φρονεῖ. Vide quæ notavi ad Eusebii lib. 2. de vita Constantini, cap. LXIX. Paulo post ubi legitur ἐν τῷ θεῷ, idem Codex Allatii scriptum habet ἐν τῷ θεῷ.

ἡρηματιῶν. In Florentino & Sfortiano Codice legitur ἡρηματιῶν, atque ita fere Codex Leonis Allatii.

ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. Totus hic locus in codice Leonis Allatii ita scribitur ἡρηματιῶν ἰσως οἶται καὶ ἡρηματιῶν ἰσως οἶται καὶ ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. Nec aliter legit Epiph. Scholast. Sic enim vertit: Tantum Dei populum, quem vestris orationibus & prudentiâ convenit gubernari, discordare nec deset, nec omnino fas esse credibile est.

ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. In Annotationibus ad librum 2. Eusebii de vita Constantini, monui scribendum videri ἡρηματιῶν, ut in quibusdam exemplaribus legitur. Sed cum nostri codices Florentinus, Sfortianus & Allatii, nihil hic mutant, ferri potest vulgata lectio, quam confirmat etiam Epiph. Scholasticus. Sic enim vertit: Snaviores crebro sunt amicitia post inimicitiarum causas ad concordiam restituta.

In Caput VIII.

ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. Hoc loco, aliquot voculis auctior est codex Allatii. Sic enim habet ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. Quod quidem majorem habet ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. Hoc etiam loco idem codex Allatii vocem interserit hoc modo τῶν ἡρηματιῶν ἰσως οἶται.

ἡρηματιῶν ἰσως οἶται. Magis placet scriptura quam præfert codex Allatii ἡρηματιῶν ἰσως οἶται, &c. Atque ita prorsus legerat Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Sed puram scientiam

tiam fide & bonis operibus observandam. Ceterum Socrates hanc narrationem videtur hausisse ex Rufini libro decimo, ubi Rufinus agit de Concilio Nicæno. Sed Socrates quædam de industria mutavit. Gelasius vero cum hoc argumentum nactus esset, mirum in modum auxit atque amplificavit, singulorum Philosophorum interrogationes referens, & responsa Episcoporum. Quæ omnia fabulas potius redolent quàm Historiam rerum gestarum.

Pag. 22.

Καθίστα τῶν μακεδονιανῶν. Hic Sabinus Episcopus fuit Macedoniorum in urbe Thraciæ Heraclea, qui collectionem actorum Synodaliū composuerat; opus utile admodum; cuius testimonio sæpius utitur Socrates in his libris. Reprehendit tamen eum Socrates plerisque in locis, tum quod malâ fide utus esset in actis illis colligendis; ea quidem studiose referens, quæ ad adstruendam ipsius hæresin pertinebant; omittens vero contrariis: tum quod orthodoxis Episcopis semper infensum se ostenderat. Cujusmodi illud est, quod hoc loco refert Socrates, Patres Nicæni Concilii ignaros ac simplices fuisse. Sed solenne est hæreticis, adversus sanctissimos Ecclesiæ Patres ac Doctores conviciari.

μὴ ἀλοφρόνως ἐξενεχθεῖσα. In codice Leonis Allatii hic locus ita legitur: ἢ ἦν νεκρὰ τῆς μεγάλῃ συνόδῃ & ὑπὸ ἰσοκρίτου μεγάλου φιλίως ἐπαγενομένη, &c. Eandem lectionem secutus est Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Concordia ergo fidei à magno in Nicæa prolata Concilio, ab Eusebio clara voce laudata hæc est. Videtur omnino legisse Epiphanius τῆς μεγάλῃ συνόδῃ ἐξενεχθεῖσα, & cætera, ut supra.

πιστεύουσιν εἰς ἕνα Θεόν. Symbolum quod hic sequitur, deest in omnibus nostris exemplaribus, Regio. Florentino & Sfortiano. Recte tamen Christophorus id reposuit hoc loco. Hic enim positum fuisse à Socrate, tum ex Epiphanio Scholastico discimus, tum ex verbis, quæ proxime sequuntur. ταύτῃ τῶν πρῶτον τελευτήσας, &c. Manuscripti autem codices Symbolum istud hic omiserunt, eo quod paulo post repetetur in Epistola Eusebii Pamphili.

Pag. 23.

οἱ μόνοι. Immo duo tantum Episcopi, Secundus ac Theonas, fidei Nicæniæ subscribere recusarunt, ut recte scribit Theodorus in libro primo Historiæ Ecclesiasticæ, & ante illum Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos. Idque aperte confirmat Epistola Synodici Concilii Nicæni, quæ hic refertur à Socrate.

ἔστι ἡ ἀπὸ τὰ γραφέντα. In codice Florentino & Sfortiano legitur ἔστι ἡ ἀπὸ τὰ ἑυσεβίου τὰ γραφέντα, &c.

Pag. 25.

προσεγράφη τὸ ἵματ. ἢ ὁμοίως. Affirmare videtur Eusebius, Constantinum Imperatorem auctorem fuisse, ut vocabulum consubstantialis in Symbolo adderetur. Quod tamen nequaquam verisimile est. Neque enim adeo doctus erat Constantinus, quippe qui vix adhuc esset Catechumenus. Sic igitur hæc Eusebii narratio intelligenda est, ut Episcopi quidem post prolatum ab Eusebio Cæsariense Symbolum, addendam illi esse censuerint vocem consubstan-

tialis: Constantinus vero eorum sententiam confirmaverit. Eusebius vero, qui se apud suos purgare & excusare satagebat, quod formulæ fidei in Concilio editæ subscripsisset, quemadmodum testatur Athanasius in libro de Decretis Synodi Nicæniæ, & in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ, rem de industria involvit, & Constantino Principi id adscribit, quod Episcopis potius erat adscribendum.

τῶνδ' ἐστὶ τῶν γραφῶν ἀποποιήσεις. Post hæc verba, ante Symbolum Nicænum, in Codice Florentino & Sfortiano adduntur hæc verba τὸ μᾶθημα. Ita Græci vocabant Symbolum fidei, eo quod à Catechumenis memoriter disceretur. Socrates in libro tertio capite 25. πιστεύουσιν εἰς ἕνα Θεόν πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς μαθήματος. Leontius Bilantius in lib. de Sectis, de Synodo Constantinopolitana loquens: καὶ ἐκτίθειν τὸ ὄρον ἡδὴ μᾶθημα πρῶτος ὅτι ἐστὶν ἱεροῦ. Et multo post de Concilio Chalcedonensi loquens, καὶ ἐκτίθειν τὸ μᾶθημα, αὐτὸς δὲ πιστεύει. Et pagina 466. de Zenonis Henotico loquens Symbolum Nicænum vocat τὸ μᾶθημα ἢ ἐν νεκρῶν. Restituenda est ea vox in lib. 5. Historiæ Tripartitæ. Nam ubi vulgo legitur: present Concilium celebratum est, non ut anathema disceretur, neque ut fidei explanationem suscipiat, &c. Scribendum est: non ut mathema disceretur, &c.

ταῦτα ἢ καὶ ἡμῶν ἐδόκη, &c. In Codice Allatii & apud Theodorum in lib. primo Historiæ legitur ταύτη, &c. Sed vulgata lectio melior mihi videtur. Epiphanius Scholasticus legisse videtur ἔστ' ταῦτα. Sic enim vertit: Propterea nobis quoque videbatur bene se habere, ut mente consentiremus pie doctrina, &c.

ἡδὴ τὸ ὁμοίως τὸ πατεῖ, &c. Melius apud Theodorum legitur hoc modo: ἡδὴ τὸ ὁμοίως τὸ πατεῖ, &c.

ἀλυποῖ. Apud Theodorum in libro primo Historiæ legitur ἀλυτοῖ. Et paulo post ἀδὲ Ἐχιδόν, &c. Quod quidem magis placet. In Codice certe Allatii ἀ scriptum est.

In Caput IX.

ἢ ὅν τ' οὐδὲ λίζον. Exat hæc epistola apud Theodorum in libro primo Historiæ Ecclesiasticæ, al' quot in locis discrepans ab editione Socratis. Nam Theodorus vocem λίζον cum sequenti pericope omittit, & hæc omnia jungit cum præcedenti periodo. In Codice quoque Leonis Allatii deest verbum λίζον, & quod sequitur ὁνομάζον. Et pro ἀπῶν, legitur ταῦτα πάντα.

κατὰ τὸ δὲ ἀκρίβη λόγῳ. Male Christophorus hunc locum ita vertit: Nam si accurate in eum inquisitum fuisset, nihil certe commensusset venia. ἀκρίβη λόγῳ est strictum jus, cui opponitur æquitas, sive ἐπιεικεία. Ajust igitur patres Synodi Nicæniæ Synodum egisse cum Melitio, non stricto ac summo jure, nec juxta exactam regulam ac disciplinam, sed dispensative, hoc est, συγκατακτικῶς. Summo enim jure Melitius nullam veniam mereretur, quippe qui ordinationes nullatenus ad se pertinentes sibi vindicasset,

B

Pag. 26.

Pag. 28.

& schisma in Aegypto fecisset. Id enim aperte designant hæc verba hujus epistolæ: τὸς ὃ χάριτι Θεοῦ ἐν μέλει χρισματι ἐυρεθίσι. Ob hæc igitur temeritatem atque insolentiam, dignus erat Melitius, qui deponeretur atque excommunicaretur. Sed tamen sanctissimi Patres clementius cum eo agere voluerunt, omnem quidem potestatem ei adimentes, solum autem Episcopi nomen ei relinquentes. Cur autem benignius actum sit cum Melitio, plures causæ afferri possunt. Prima est quomodo insistant in hac epistola sanctissimi Patres, eo quod scilicet vigorem censuræ ac severitatis suæ in Arium ejusque focios prius distinxerant. Equum autem erat, ut post tristem atque immittem in illos latam sententiam, locus deinceps clementiæ relinqueretur: præsertim cum Melitius nullius hæreticos convictus, schisma tantum fecisse argueretur. Multi quoque inter Melitianos erant viri boni, & sanctitate vite conspicui. Cujusmodi fuit Paphnutius ille anachoreta, & Joannes Episcopus, de quibus loquitur Epiph. in hæresi Melitianorum: Denique pro bono pacis ut vulgo dicitur, quod Ecclesiæ membra antea divisa in unum coalescerent: Patres Nicæni Melitianos in communionem receperunt. Atque hoc est illustrissimum exemplum dispensationis Ecclesiasticæ.

τὸς ὃ ὑπ' αὐτῶ κατὰσθέντας. Non probo interpretationem Christophoroni, qui hæc verba accepit de Presbyteris à Melitio ordinatis. Nam Melitius non Presbyteros solum ac Diaconos, sed Episcopos quoque per Aegyptum ordinaverat, ut testatur Epiphanius. Immo vero longe plures ordinavit Episcopos quam Presbyteros, quemadmodum colligere est ex indiculo, quem Alexander post Synodum Nicænam ab illo exegisset dicitur. In eo enim breviculo, octo & viginti recensentur Episcopi partium Melitii: Presbyteri vero quinque, & tres Diaconi. Exstat hic indiculus apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos. Cum igitur Melitius tot ut dixi Episcopos ordinaverit, si Patres Synodi Nicænz nihil de Episcopis ab illo ordinatis statuissent, imperfecta esset eorum sententia; qui de Presbyteris quidem à Melitio constitutis quid agendum esset decrevissent, de Episcopis vero tacuissent. Quare existimo hæc verba de utrisque accipienda esse, tam de Episcopis, quam de Presbyteris.

μὲν κενὴ χεῖρα τὸν βέλταμ θένται. Primo loco statuit Synodus ut Episcopi & Clerici, qui à Melitio ordinati fuerant, sanctiori consecratione firmentur, id est manuum impositionem ab Alexandrino Episcopo accipiant. Nam cum præter consecrationem ipsius ordinati fuissent, vult Synodus ut ante omnia ab Episcopo Alexandrino ordinentur juxta antiquam consuetudinem, quæ receptum erat ut omnes Episcopi Aegyptiacæ Diocesis, subiecti essent Alexandrino Pontifici. In Melitio autem Synodus idem non exigit, quia scilicet Melitius ipse legitime ordinatus fuerat.

ἀλλ' ἐάνδρα πορευθεὶς μὴν. Melius scribetur ἀλλ' ἐάνδρα πορευθεὶς μὴν, ut legitur apud Theodorum in libro primo. Aliud enim significat

ἄπο χειρὸς ἐξιδου, ut postea dicemus. Porro Sozomenus in libro primo cap. 24. ubi hanc epistolam in compendium redigit, hæc verba de Clericis accepit, non de Episcopis.

ὡς πρὸς τούτοις δι. In codice Allatii & apud Theodorum legitur, ὡς τούτοις μὲν. Sed vulgata lectio magis placet, si deleatur ὡς.

τὸς ἀρεκόντας αὐταῖς πορευθεῖσθαι. In Annotationibus ad Eusebii librum tertium de vita Constantini jam pridem monui πορευθεῖσθαι idem esse, quod proponere nomina ordinandorum. Sic supra de Melitio statuit Synodus, μὴτε χειροθετοῖν, μὴτε πορευθεῖσθαι. Nec aliter Nicetas in vita Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, ubi ejus electionem commemorat. πολλῶν τοιγάρων εἰς ἑσῶσαν ὁ ἐκκλησίας πορευθεῖσθαι, καὶ ἄλλων δὲ ἄλλας ἀγίας διαμαρτυροῦν τὰς ἑσῶσας &c. Id est, Cum igitur multi ad præsulatum Ecclesiæ nominarentur, & alii alias ob causas ipsi exciderent, &c. Itaque quod sequitur ἢ ἑσῶσας, ἢ ἄλλας, nihil aliud erit quam ἐπιθέσεις, seu explicatio verbi præcedentis. Atque ita sumpsit Sozomenus in dicto capite 24. Porro notandum est Melitium, utpote auctorem schismatis, durius tractatum esse quam Melitianos. Omnem enim Episcopalem functionem ademerunt Melitio Nicæni Patres, solum ei nomen Episcopi relinquentes. Melitianis vero permiserunt ut ministerium suum obirent in Ecclesia. Id est ut Diaconi in Diaconorum ordine ministrarent, Presbyteri vero offerrent & consecrarent, & baptismi solennia celebrarent, itidemque Episcopi. Solum illis ademerunt jus suffragiorum in electionibus; idque prudenti consilio ab eis factum est, ne Melitiani quosdam suorum partium homines ad Ecclesiastica officia clanculo promoverent.

χρῆς γνῶμης τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς. Scribendum omnino est τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπισκοπῆς, ut legitur apud Theodorum & in codice Allatii. Sequitur enim τῶν ἀλεξανδρινῶν. Aut certe si priorem electionem retineas, scribendum erit τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπισκοπῆς. Epiph. Scholasticus vulgaram scripturam ex parte secutus est. Sic enim vertit. Et ut his nulla potestas sit sibi placitos eligere, vel nomina eorum proferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem Ecclesiæ Catholicæ Præsulis Alexandrini.

εἰ ἀξιοὶ φαίνοντο ἢ ὁ λαὸς ἀποῖτο. Hæc verba plane confirmant id quod supra dixi, non de solis Presbyteris ac Diaconis hic agi, verum etiam de Episcopis, qui à Melitio fuerant ordinati. Nam si de solis Presbyteris in locum alterius Presbyteri promovendis hic ageretur, cur tantam cautionem adhiberent Nicæni Patres, cur tot ac tanta requirerent ad hoc, ut aliquis ex Presbyteris Melitianorum in locum defuncti Ecclesiæ Catholicæ Presbyteri subrogaretur. Vetant enim diserte sanctissimi Patres, ne quis ex Melitianis in locum atque honorem defuncti succedat, nisi hoc honore dignus esse videatur, nisi populus cum eligat, nisi ejus electio ab Episcopo Alexandrino confirmata sit. Quotum tanta cautela ac diligentia in promotione Presbyteri. Apparet omnino hæc verba ad

εἰ ἀξιοὶ φαίνοντο ἢ ὁ λαὸς ἀποῖτο. Hæc verba plane confirmant id quod supra dixi, non de solis Presbyteris ac Diaconis hic agi, verum etiam de Episcopis, qui à Melitio fuerant ordinati. Nam si de solis Presbyteris in locum alterius Presbyteri promovendis hic ageretur, cur tantam cautionem adhiberent Nicæni Patres, cur tot ac tanta requirerent ad hoc, ut aliquis ex Presbyteris Melitianorum in locum defuncti Ecclesiæ Catholicæ Presbyteri subrogaretur. Vetant enim diserte sanctissimi Patres, ne quis ex Melitianis in locum atque honorem defuncti succedat, nisi hoc honore dignus esse videatur, nisi populus cum eligat, nisi ejus electio ab Episcopo Alexandrino confirmata sit. Quotum tanta cautela ac diligentia in promotione Presbyteri. Apparet omnino hæc verba ad

Episcopos potius pertinere. In quorum præci-
pue electionibus necessaria erant populi suffra-
gia; & quorum electionem confirmari insuper
oportebat ab Alexandrino Episcopo, quippe qui
Metropolitanus esset totius Aegypti.

ιδὲξάνθῳ τῷ ἀεισεβέτῳ ἐπιμύτιοις. Immerito So-
crates Melitium appellat hæresiarcham. Nam
neque Nicæni Patres, neque Athanasius in Apo-
logetico secundo, neque Epiphanius, Melitium
ullius hæreseos insimulant, sed schismatis dun-
taxat auctorem fuisse dicunt. Verum cum Meli-
tiani Arianis tandem sese adjunxerint, quod qui-
dem post Synodum Nicænam, & post mortem
ipsius Melitii factum esse supra monui, schisma
suum in hæresin verterunt, sicut de Donatistis
scribit Augustinus. Itaque hoc sensu Melitium
hæresiarches dici potest.

Pag. 30. *Ὡς δὲ τοῖς ἀσμοσιν.* Nostri codices Sfortianus
& Florentinus addunt ἡθι μίτροις: quæ verba
Christophorus quoque in libris suis reperit, ut
ex versione ejus apparet. De Thalia autem Arii,
vidæ Athanasium in oratione 2. contra Arianos.
Quam cum à Synodo damnatam esse dicit So-
crates, intelligendum est non ipsum carmen no-
minatim esse damnatum, sed doctrinam tantum,
quæ illo carmine continebatur.

ἡ ἀρχονοία ἀφῆρασιν. In codice Leonis Allatii
legitur ἀρχονοίας, quod magis placet. Itaque to-
tus locus ita scribendus videtur ὅσα δὲ ἡ ἀμφιβο-
λίαν ἢ ἀρχονοίας ἀφῆρασιν ἰδὲξάνθῳ, vel potius ἡ
ἀμφιβολίας, &c. ut paulo post dicit Socrates.

ὡς δὲ τὰ πᾶσι τῷ μεγάλῳ σωτήρι. Codex
Leonis Allatii scriptum habet ὅσα δὲ τὰ πᾶσι τῷ
μεγάλῳ σωτήρι: quod magis probo.

Pag. 31. *λεχθῆναι ἡμέρας.* Post hæc verba codex Allatii
addit καὶ τὰ ἐπιμήθη.

Pag. 32. *τὸς ποιητῶν καὶ ἀσθεῶν.* Hæc Constantini Im-
peratoris epistola non suo loco hic refertur à
Socrate. Collocanda potius erat post epistolam
Constantini ad Ecclesias, quæ proxime sequitur
in hoc capite. Primo enim loco referendæ sunt
epistolæ, quæ pertinent ad Synodum Nicænam.
Hæc vero cujus initium apposui, proprie non
pertinet ad Synodum: nec ullam Synodi conti-
net mentionem. Porro ad hanc Constantini E-
pistolam alludit Athanasius in Epistola ad Solita-
rios, ubi de Constantio hæc dicit *ὅσα τὶ τὰς ἀρει-
νὰς, ἢ ἐκείνῳ πορφυριανῶν ὀνόμασι, τούτους αἰετὸς
ἐκκλησίαις εἰσαγωγῆναι σπουδαίει.*

Pag. 33. *ὡς δὲ κατὰ πλείστον αὐτοῖς πλαιωμένους.* In no-
stris codicibus Florentino & Sfortiano legitur *ὡς
αἰετ.* Quam lectionem confirmat etiam Theodo-
ritus. Apud Eusebium in libro tertio de vita
Constantini scriptum est: *ὡς δὲ κατὰ τὸ πλείστον
αὐτοῖς πλαιωμένους τῶν πορφυριανῶν ἵππαυροθύσιος.*
Ad quem locum vide si placet quæ notavi.

τοιαύτη θρησκεία ἐστίν. In Codice Florentino
legitur τοιαύτης non male. Atque ita scriptum
habet Codex Allatii in Historia Theodoriti.

Pag. 34. *κυριωτέρων ἐκεῖθεν ἔθους.* Postrema vox deest
in nostris Codicibus Florentino & Sfortiano,
nec habetur apud Theodoritum.

Pag. 35. *ἀλλ' ὅστις ἐστὶν ἀπὸς ἐκείνου.* Hæc Epistola Con-
stantini ad Eusebium, aliæque item duæ, quæ se-
quuntur, protius alieno loco hic positæ sunt.

Nam nec ad Synodum Nicænam ullatenus per-
tinent, nec de Ario aut de Arianis loquuntur.
Quin imo prior hæc Constantini ad Eusebium
epistola, scripta est ante Concilium Nicænum,
ut aperte indicat Eusebius ipse in libro secundo
de vita Constantini cap. 46.

καὶ τῷ δράκοντι & ἐκείνῳ λιμνῆς τῷ δίακτο. Tres
postremæ voces desunt apud Eusebium in loco
supra citato, & Scholii vice adjectæ sunt, vel à
Socrate, vel ab alio Scholiaste.

ἐπιγνώσεως, in libro secundo Eusebii de vita
Constantini legitur ἐπιγνώσεως τὸ τὸ ὄντως ὄν.
Apud Theodoritum vero scribitur ἐπιγνώσεως τὸ
τὸ ὄντως ὄντα. Ego vero mallem scribere ἐπιγνώσεως
τὸ ὄν, &c.

καὶ τῷ ἱππαυροθύσιος τὰς εἰσας. Id est ab officio Præfe-
cturæ Prætorianæ. Hi Officiales uno verbo
ἱππαυροθύσιος dicebantur. Ita enim Chrysolomus
appellat in Epist. 14. ad Olympiadem, & in Epist.
112. & 205. Latini quoque uno verbo Præfe-
ctianos eos appellant. Sic Ammianus Marcellinus
in libro 17. pagina 90. Denique in iustitio
exemplo, id petendo Cæsar impetraverat à Præ-
fecto, ut secunda Belgica multis formibus malis
oppressa dispositis sibi committeretur: ea videlicet
lego. ut nec Præfectianus, nec Præfectialis Ap-
paritor ad solvendum quæquam urgeret. Vide
quæ notavi ad librum secundum Eusebii de vita
Constantini.

Ὡς δὲ τῶν ἀξίων καταφασί. Apud Euse-
bium in libro 4. de vita Constant. & apud Theo-
doritum in libro 1. Historiæ hic locus ita legitur
ac distinguitur. ὡς πάντων ἐκείνῳ πλείων λαβί-
στων ἀξίων, Ὡς δὲ τῶν ἀξίων καταφασί, &c.

δοικίσιος καὶ δοικίον. Hunc locum exposui in
Annotationibus ad librum quartum de vita Con-
stantini. De καὶ δοικίσιος vero, seu rationalibus
multa dixi, partim in Commentariis ad Ammianum
Marcellinum, partim in Notis ad excerpta
Dionis Coggejani, partim etiam in Annotationi-
bus ad Historiam Ecclesiasticam Eusebii.

δρακονοία τῷ δίακοντι τῷ λαμπροτάτῳ πα-
τρι τῷ μέγῳ. Hunc locum abunde exposui in
Annotationibus ad librum tertium Eusebii de vi-
ta Imperat. Constantini cap. 31. Eas igitur con-
sulit studiosus lector, si volet. Nam & alia hu-
jus epistolæ loca ibidem exposita repetiet, quæ
hoc loco repetere, superfluum esse dixi.

πανταχῶς κατὰ πόλιν πορφέθου. Scribendum
omnino est πορφέθου id est proposuit. Solebant
enim Imperatores Romani epistolas suas, quæ
ad civitates scribebantur, publice legendas pro-
ponere. Itaque ad calcem epistolæ addebant,
proponatur. Ut in Eusebianis Annotationi-
bus observavi. Sic igitur Constantinus cum
multas epistolas conscripisset adversus Arium
& ejus sectatores, eas publice in foro proponi
voluit. Talis est epistola Imp. Constantini ad
Arium & Arianos, quam refert Gelasius Cyclicus
in libro 3. de gestis Synodi Nicænz: Cu-
jus epistolæ meminit etiam Epiphanius in hære-
si Arianorum. Scripta est autem à Constantino
post Synodum Nicænam, & continet penam ad-
versus eos, qui à prava Arii opinione recedere
noluerint. Jubet enim Imperator in fine illius
epistolæ.

epistola, & decem capitum adjectione multentur, si plebeji fuerint: Id est ut prater tributariam functionem & capitationem suam, pro decem in super capitibus tributum pendant. Qui vero Curialis essent originis, curiae traderentur & publicis Decurionum functionibus obnoxii essent. Hæc igitur epistola fuit instar edicti, ac proinde publice legi ac proponi debuit.

καὶ νικημένη. Hujus Epistolæ Constantini ad Nicomedienfes pars maxima extat apud Theodorum Historiæ Ecclesiasticæ libro primo cap. xx. Integra autem, sed Latine, extat apud Baronium ad annum Christi 329. sicut eam Justinianus Imperator misit Vigilio Papæ.

In Caput X.

κίχλινε ἀπὸς τῶν ἐπίσκοπων Ἐκείνων. Idem refert Sozomenus in libro primo cap. 22. ita tamen ut satis appareat, eum à Socrate hanc Historiam accepisse. Etenim Socrates quidem totam Historiam longe ubertius & elegantius refert. Et postquam eam retulit, ait se illam accepisse ab homine fide digno, qui Synodi Nicænae temporibus vixisset. Sozomenus verò narrationem hanc sic ostendit, λέγει δὲ τὴν βασιλίαν, &c. Nec eam ullius testimonio confirmat. Adde quod Sozomenus ipsa quoque Socratis verba quodammodo sustulatur, immutans aliquantulum atque interpolans, ut solent plagiarii. Hæc tamen narratio parum probabilis mihi videtur, multis de causis. Primum quia nullius veteris scriptoris testimonio nititur. Deinde nec Socrates, nec Sozomenus dicunt, cujusnam urbis Episcopus fuerit Acefius. Quod tamen ad fidem faciendam erat necessarium. Præterea nequaquam verisimile est, hæreticorum Episcopum ad Synodum Ecclesiasticam accitum fuisse à Constantino. Nam si ad restituendam Ecclesiæ concordiam Constantinus Acefium evocavit, eadem ratione aliarum quoque hæreticon Episcopos ad Nicænum Concilium evocasset. Denique quod ait Socrates, se ab homine admodum provectæ ætatis id accepisse, qui Synodo interfuisset, incredibile prorsus mihi videtur. Fuit hic Auxano, Novatianorum Presbyter, qui unâ cum Acefio huic Synodo interfuit, & usque ad Imperium Theodosii junioris vixit, ut ait Socrates cap. 13. A Synodo autem Nicæna ad initium Imperii Theodosii, anni sunt octoginta tres. Quibus si viginti annos addideris, quos natum fuisse oportet Auxanem tunc cum Synodo interesset, centenarius major Auxano fuerit necesse est, quando istud Socrati narravit. Æstimet igitur lector, quanti faciendum sit testimonium hominis decrepiti & hæretici.

In Caput XI.

Pag. 39. Ἐπισκοπὸς Ἐπιφάνιος ἔκ Δακύνος. In Codice Florentino additur ἔκ ἐπιδαφύνος. Atque ita quoque habet Sozomenus in libro primo cap. 23. ubi hanc Historiam refert de Paphnutio. Ex quo etiam apparet id quod supra dixi, Sozomenum sua mutatum esse à Socrate. Is enim,

A qui adjicit alterius narrationi, satis indicat se posteriorem scripsisse. Cæterum tota hæc narratio de Paphnutio & de calibatu Clericorum, prorsus suspecta mihi videtur. Nam nec Rufinus ex quo priora de Paphnutio hausit Socrates, ullam hujus rei mentionem facit. Nec Paphnutius ullus memoratur inter Episcopos Egypti, qui Nicæno Concilio interfuerunt. De calibatu autem Episcoporum, Presbyterorum ac Diaconorum, extat Decretum Siricii PP. cap. 7. item Innocentii PP. cap. 16. Item Leonis PP. cap. 17.

In Caput XIII.

οἱ οἰκέτες καλοῖσθε βασιλεῖς. Domesticos pro- Pag. 42. tectores intelligit, de quibus scripti in annotationibus ad librum 14. Amm. Marcellini.

οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβυτεροί. Hunc locum sup- Pag. 43. plevi ex Codice Florentino & Sfortiano. Nam in vulgatis quidem editionibus, post hæc verba legebatur, ἡμεῖς ἐπιφάνιος. Verum optimi illi Codices integrum nobis locum exhibuerunt hoc modo: οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβυτεροί ἰσπανίας ἔτιος πρεσβυτεροί ἀπὸς ἐξουσίας ἰσπανίας, &c.

Est hæc series Episcoporum, qui Concilio Nicæno subscriperant, quam Socrates descripsit ex libro synodico Athanasii, ut ipse infra testatur. Et in Græcis quidem Canonum collectionibus hæc series desideratur, nec habetur in versione Dionysii Exigui. In vetustissimâ tamen collectione, quæ nuper Parisiis edita est, & quæ ante versionem Dionysii olim utebatur Occidentalis Ecclesia: necnon in collectione Isidori, hæc series habetur iisdem fere verbis. In vetustissimâ quidem illa collectione sic legitur: *Et subscriperunt. Omnes Episcopi civitatis Cordubensis, provincie Spania dixit: Itaque sicut superius scriptum est. Victor & Vincentius Presbyteri urbis Romæ. Alexander Alexandrie magna. Alphocraton, &c.* Atque ita fere collectio Isidori. Verum in synodico Athanasii post Alexandrum Episcopum Alexandriæ collocatus erat Eustathius Episcopus Antiochiæ, & Macarius Hierosolymorum: ita ut quatuor primarum sedium Episcopi priore loco subscriperint. Nam Hosius unâ cum Vitone & Vincentio Presbyteris, pro Sylvestro Episcopo urbis Romæ videtur subscripsisse. Alla enim causa afferri non potest, cur Hosius inter Episcopos, qui Concilio Nicæno subscriperunt, primo loco positus sit, nisi illa, quam dixi. Quippe illud Concilium maximâ parte ex Orientalibus constabat Episcopis.

Βιτῶν. Hujus Vitonis Presbyteri meminit Athanasius in Apologetico adversus Arianos; & Synodum Romanam quinquaginta Episcoporum, à quibus ipse susceptus est in communionem, in ejus Ecclesia collectam fuisse testatur. λοιπὸν οὖν συνέλθόντες ἐπίσκοποι πολλοὶ ἀντιόχεια, ἐπιδαφύνος ἔκ ἐπιφάνιος, &c. Id est, Tandem vero cum convenissent Episcopi plures quam quinquaginta, in Ecclesia, in qua Vito presbiterum colligebat, &c.

ἀρτοκρατίας κέρων. in Latinis Canonum col-

lectionibus, Harpocraton Naukratites Episcopus dicitur, eique proxime subjungitur Adamantius Cynopolites, sive Cynensis, ut scribitur in vetustissima collectione illa cujus supra mentionem feci.

ἐν τῇ συνοδικῇ ἀθανασίου. Hic liber Athanasii hodie non extat, quod equidem sciam. Ceterum probabile est, nomina Episcoporum, qui Nicæno Concilio subscripserunt, ex eo libro translata esse.

ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ μεταφράσει ἑυροδίου. Hanc vocem non intellexerunt interpretes. Μεταφράσεις est notatio temporis, actis publicis præfigi solita, ut jam pridem monui in annotationibus ad Librum primum Historiæ Ecclæs. Eusebii in caput 9. Sane in Græca collectione canonum quam primus edidit Joannes Tilius, temporis nota præfigitur hujusmodi. κανόνες τῆς τῶν ἀγίων πατέρων, τῆς ἐν νικαίᾳ συνελθόντων, ἐν ὑπατοσίᾳ παουλίνου ἐπιφιλίου ἐπὶ λαμπροτάτων ἔτους ΧΛΞ δὲ τοῦ ἀλεξάνδρου ἐν μηνὶ δεσίου ἐνεκακηδέκατη, πρὸ δεκατηριῶν καλάνδων ἰουλίων.

τῆς εἰκάδι τῆς μηνὸς ἰουλίου. Aliter in collectione Græca quam edidit Tilius. Convenisse enim dicitur Synodus die 19. mensis Desii quem Romani Junium vocant, die 13. Kalendas Julias. Idque confirmat Auctor Chronicæ Alexandrinæ, & Chalcedonenſe Concilium, & collectio Latina quam Baronius Cresconianam vocat. Sane in annotationibus Eusebianis pag. 224. certissimis argumentis demonstrasse mihi videor, hanc posteriorem scripturam veriore esse quàm illam Socratis. Quod si conjecturæ locus est, videtur Socrates usus esse vitioso Codice, in quo scriptum erat πρὸ δεκατηριῶν καλάνδων ἰουλίων pro ἰουλίων. Porro sciendum est, Nicænos, sicut & reliquos Asiaticos, usos esse anno ac mensibus Macedonicis.

ἀλεξάνδρου τῆς βασιλείας. Post hæc verba Codex Leonis Allatii hoc addit. δὲ τῆς κωνσταντίνου βασιλείας ἐνεκακηδέκατον ἔτος ἰουλίου. Quæ sunt verissima. Paulino enim & Juliano Coss. qui est annus Christi 325. mense Majo quo juxta Socratis sententiam Nicæna Synodus congregata est, nonus decimus agebatur annus Imperii Constantini. Vice simus vero incepit eodem anno sub finem mensis Julii.

In Caput XIV.

ἐν τῇ συνοδικῇ τῆς ἑορτῆς. Nullum hic ordinem servavit Socrates. Revocatos enim esse dicit ab exilio Eusebium ac Theognium, prius penè quàm in exilium missos esse dixerit. Rectius itaque Sozomenus, qui hac in parte Socratis narrationem correxit. Nam in libro primo Historiæ capite 21. refert Eusebium ac Theognium paulo post Synodum missos esse in exilium ab Imperatore Constantino, & in eorum locum alios Episcopos successos esse. Deinde in libro secundo capite 16. narrat, qualiter ab exilio revocati sint. Ex quo, ut obiter moneam, colligitur Sozomenum post Socratem Historiam suam conscripsisse, cum narrationem Socratis plerisque in locis emendet ac corrigat. Porro

A Eusebii ac Theognii tribus post Synodum Nicænam elapsis mensibus, missi sunt in exilium, ut testatur Philostorgius. Anno autem tertio post eandem Synodum ab exilio reversi sunt, ut scribit idem Philostorgius, id est anno Christi 328. Quæ cum Historia rerum eo tempore gestarum optime conveniunt. Omnes enim Historici consentiunt, Eusebium cum ab exilio rediisset, consilium cepisse de confirmanda Arii opinione, & de exturbandis Nicænz fidei assertoribus. Primumque ejus impetum fuisse adversus Eustathium Antiochenſem Episcopum, quem confictis calumniis deturbavit anno Christi 329. aut certe 330. ut notavi ad librum tertium Eusebii de vita Constantini. Male igitur Baronius Eusebii Nicomediensis reditum consignat anno Christi 330.

βιβλίον μεταφράσει τοῖς κορυθαίτοις τῆς ἐπισκοπῆς δόξοειλαντι. Baronius ad annum Christi 325. Socratem ad Sozomenum reprehendit, qui dixerint Eusebium ac Theognium paulo post Synodum Nicænam missos esse in exilium: deinde aliquot post annis misso satisfactionis libello ad nobiliores Episcopos, ab exilio esse revocatos. At Baronius contendit huic libellum ab Eusebio oblatum esse Episcopis in Synodo Nicæna. Primum enim regulam fidei ait scriptam fuisse, cui Eusebii Nicomediensis cum aliis quatuor Episcopis subscribere recusat. Eundem tamè postea oblatum satisfactionis libello, iis, quæ decreta fuerant subscripsisse. Post hæc vero cum Synodus Arium anathemate damnasset, Eusebium ac Theognium huic anathematismo noluisse subscribere: eamque ob causam dampnatos ac depositos esse à Synodo, & Amphionem ac Crestum in eorum locum subrogatos. Constantinum tamen Imperatorem intercessisse, ne sententia executioni mandaretur, egisseque ut Eusebii ac Theognii oblati penitentiz libello susciperentur à Synodo. Sed primum in eo peccat Baronius, quod duos libellos ab Eusebio oblatos esse dicit. Nam de priore illo libello nemo unquam mentionem fecit. Deinde quod ait de depositione ac damnatione Eusebii atque Theognii facta in Concilio Nicæno, ejus rei nullum auctorem citat. Certe Constantinus in epistola ad Nicomedienses, id tunc factum esse non dicit, sed tantum ait Eusebium metuisse ne id fieret. Denique quod ait libellum penitentiz ab Eusebio oblatum esse in Synodo Nicæna, id ex ipso libello manifeste refellitur. Oblatus est enim hic libellus ab Eusebio cum esset in exilio, ut testatur his verbis ἐξ τῆς τῶν ἑξήμισι ἡμερῶν πρὸ τῆς συγκατάθεσης, ἢ πρὸ τῆς ἐξουσίας βαρῆως φέροντες, ἀλλὰ πάλιν, &c. Præterea missus est hic libellus cum jam Arius ab exilio esset revocatus. Idem testantur hæc verba ἀποστῆναι τὸν ἀριον τῆς ἐξουσίας ἀνακεκλημένον ἐν τῷ δόξοειλῶν, &c. Porro Arius satis diu post Synodum Nicænam à Constantino revocatus est.

C

D

ἢ τῆς ἑορτῆς ἀνακαταψυχθῆναι, &c. Cum Eusebii ac Theognii in exordio hujus epistolæ dicant se damnatos ab Episcopis, quæri merito potest, ubi & quando fuerint condemnati, Baronius quidem eos in Synodo Nicæna damnatos esse dicit

atque depositos. Sed contra est auctoritas Beati Hieronymi, qui in dialogo adversus Luciferianos, discrete testatur Eusebium ac Theognium cum aliis Episcopis Arianæ factionis à Synodo Nicæna susceptos fuisse. Idque probat tum ex testimonio eorum, qui Synodo interfuerant, tum ex actis ipsis Synodi Nicænae, in quibus inter nomina Episcoporum, qui Synodo subscriperant, Eusebius & reliqui quos dixi recensentur. Idem quoque testatur Philostorgius, qui tribus circiter mensibus elapsis post Nicænam Synodum, Eusebium ait esse relegatum. Cum igitur Eusebius ac Theognius se damnatos ab Episcopis esse fateantur, id autem in Synodo Nicæna factum non esse constat, necesse est ut in alio quopiam Episcoporum conventu id gestum sit. Causam quidem ipsam refert Constantinus in Epistola ad Nicomedienfes. Idcirco enim se illos in exilium misisse dicit, quod hæreticos quosdam, quos ipse ab urbe Alexandria ad comitatum mitti iusserat, suscepissent, & cum illis communicassent. Et Baronius quidem ad annum Christi 329. hos Melitianos fuisse censet, perperam. Ego vero Arianos fuisse potius crediderim. Idque discrete testantur Episcopi Ægypti in Epistola Synodica, quam refert Athanasius in Apologia secunda adversus Arianos. Ob hanc igitur causam Synodum aliquot Episcoporum fieri iussit Constantinus, à quibus Eusebius ac Theognius damnati sunt atque depositi, ipse vero eos in exilium misit. Idque aperte confirmat Athanasius in libro de Synodis, *μὴ γὰρ πῶν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον εἰ μὲν εὐσεβίου κατήρθησαν.* Idem quoque dicit Theodorus in libro 1. Hist. cap. 19.

ὡρὸν κείσεως. Hæc verba in interpretatione sua omisit Christophorus & Musculus. Leguntur tamen etiam apud Sozomenum: & Epiphanius Scholasticus ea sic reddidit: *Dudum quidem ante iudicium condemnati à reverentia vestra, patienter ferre, quæ decreta sunt à sancto vestro Concilio debuimus.* Sic igitur construenda sunt hæc verba, ἡδὴ ὡρὸν κείσεως καταβησθείντες. Quibus verbis subindicare videtur Eusebius, se indiçtâ causâ, & præiudicio quodam damnatum fuisse: quia scilicet Imperator ipsum antea damnaverat, insensus scilicet Eusebio ob varias causas, quas vide in Epistola Constantini ad Nicomedienfes.

Pag. 44. εἰ ἂν ἐπέειθεν ἡ ἀγία ὑμῶν Σύνοδος. Horum verborum hic est sensus. Si tunc, inquit, satisfecimus sancto Concilio vestro, Nicæno scilicet, eique persuasimus justam nos causam habuisse, cur anathematismis nollemus subscribere, nunc consensum nostrum omni ex parte adimplemus: & tam anathematismo, quam fidei formulæ subscribere parati sumus. Vides quantum huic loco lucem afferat duarum vocum adjectio; τότε & νῦν. At Christophorus locum hunc aliter interpretatur, quasi legeretur εἰ ἂν ὡρὸν εἴν. Etenim vertit: *Quod si sanctum vestrum Concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere.* Verum Sozomenus ac Nicephorus vulgatam lectionem tuentur.

A *Ὡμψρος.* In codice Florentino & apud Sozomenum legitur *ὠμψρος.* *καὶ ἀκαταστάτου,* Episcopis tribuit id quod ab Imperatore factum fuerat. Neque enim Episcopi Arium ab exilio revocaverant, sed Imperator. Verum scriptores ita plerumque loqui solent, ut Episcopis tribuant id quod ab Imperatore factum est; & contra interdum Imperatori attribuant id quod factum est ab Episcopis. Sic Socrates supra dixit, Synodum Nicænam ventuisse ne Arius Alexandriam ingrederetur. Cum tamen id ab Imperatore ipso præceptum sit, ut docet Epistola Constantini.

In Caput XV.

B *μὴ ταῦτα ἡ ἐκείνου ἀπόκρισις.* Fallitur hic Socrates & Sozomenus, qui Alexandri mortem, & ordinationem Athanasii referunt post reditum ab exilio Eusebii ac Theognii. Atqui Alexander Episcopus Alexandriae, nondum quinque mensibus elapsis à Synodo Nicæna, mortem obiit, ut testatur Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos, ubi agit de Meletio: *ἀλλ' ἐν τῇ σωθῶν τῇ καὶ Νικαίων, ἡ μὲν ἀριστοῦ ἀντιματιόση καὶ οἱ ἀρειανοὶ ἔξελθῆσαν. οἱ δὲ μιλίτιανοὶ ὅπως δύνασθε ἰσχυθῆσαν, ἢ γὰρ ἀναγκάσιον νῦν πῶν αἰτίαν ὀνομάζουσι ἔπι τῷ πῶντε μῆνες παρήλθον, καὶ ἡ μὲν μακροτέρη ἀλλήσαντο τετελεύτησεν.* lucem quoque testatur Theodorus in libro 1. Historiæ cap. 26. Mors igitur Alexandri contigit anno Christi 325. ordinationem Athanasii vel eodem anno exeunte facta est, vel sub initium anni sequentis.

ὡρὸν ἢ τίως ποσῶντα, &c. Melius in codice *Pag. 45.* Leonis Allatii legitur hoc modo: *ὡρὸν ἢ τῶν ποσῶντα τίως λαλῆσαι μοι.*

In Caput XVI.

ἰποὶ τε τῶν πορῶν, lege *ἰποὶ ἢ τῶν πορῶν* κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις, &c. Frequenter in his particulis peccatum est ab antiquariis, qui hos libros exciperunt. Quod quidem semel monitum volui, ut studiosus lector per se deinceps id observet. Certe in codice Allatii legitur κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις.

D *ἡρηματισμὸν ἢ δουτίαν ῥέμεν.* Hunc locum, qui corruptus antea legebatur & pravâ distinctione, confusus, pristino nitoti restitui, expunctâ particulâ ἢ, quæ nec in Florentino codice, nec in Stortiano habetur. Confirmat emendationem nostram Epiphanius Scholasticus, qui sic vertit: *Et denominatam Constantinopolim, appellari secundam Romam lege firmavit.*

ἡρηματίον ἢ αὐτῶ ἰσπίου παρήσκειν. Scribendum videtur *παρήσκειν.* Quam emendationem confirmat etiam Epiphanius his verbis: *Sic lex ipsa in marmorea platoma noscitur esse conscripta, & in Strategio iuxta equestrem statuam ejus constituta.* Legerat ergo Epiphanius in suo codice *ἡρηματίον ἢ αὐτῶ ἰσπίου παρήσκειν.* Supplementum. Erat autem Strategium ædes publica in qua Strategii, id est Duumviri, qui urbem Byzantium olim regabant, sedere confluxerant.

Ejus mentio fit in veteri descriptione urbis A Constantinopolitanae, quae notitia Imperii Romani praefixa est: & in regione quinta ejus urbis recensetur.

Pag. 46. *καὶ ἄλλα πλείστα ἢ τῶν Θεῶν ἰσχυατῆς ἁγίων.* Loc-
cus hic mutilus est ut apparet. Quem Christo-
phoronus quidem ex conjectura, ut opinor, ita
supplevit. *καὶ τὰ τῶν πῶσις μάλιστ' ἢ τῶν Θεῶν ἰσχυ-
ατῆς ἁγίων.* Sed verbum illud ἰσχυατῆς nullo
modo tolerari potest. Nos igitur leviori muta-
tione locum ita restituendum putamus. *τὸ τὸ ἄλ-
λα πλείστα καὶ τὸ μάλιστ' ἢ τῶν Θεῶν ἰσχυατῆς ἁγ-
ίων.* Quam lectionem in versione nostra secuti
sumus. Mox lego *ἔ τῶτων μὲν τῶν βασιλέων ἐν κω-
μίω, &c.*

Pag. 47. *ἱεροσολῶν νῆας.* Desumfit haec Socrates ex B
Eusebii libro 3. de vita Constantini cap. 33. Sed
deceptus est, cum existimavit Ecclesiam illam,
quae juxta sepulchrum Domini ab Helena, seu
potius à Constantino aedificata est, novam Hieru-
salem esse appellatam. Neque enim id dicit
Eusebius; sed tantum alludit ad novam Hieru-
salem, cujus mentio fit in Apocalypsi Joannis.
Vide quae notavi ad dictum locum Eusebii. Por-
ro hunc locum emendavi ex Florentino codice,
in quo ita dilerte scribitur *ἱεροσολῶν τε νῆων*, ut
jam pridem monuit me per literas vir cl. Eme-
ricus Bigorius, cum ipsum codicem inspexisset
Florentin.

ἔς ἐν τῇ κτῆ κωνσταντίνης πόλιν. Scribendum est:
*ἔς ἐν τῇ κατὰ κωνσταντινούπολιν ὑπὸ Πιερρόνι ἄγορᾷ
κωνσταντίνης.* De hac porro Constantini statua,
quae super Porphyriticam columnam in foro
Constantini posita erat, mirum ac pene incredi-
bile est, quod narrat Philostorgius, eam à popu-
lo illuc cum cereis conveniente adorari solitam.
Id tamen testimonio quoque suo confirmat Theo-
doretus in libro primo Historiae Ecclesiasticae
cap. ultimo. *εἰς τὴν ἐκείνους ἀγορῆν, τὰ ἰωάννου
πῶσις ἐκείνην ἔκειτο καὶ τὸ ἀσβεστόν. ἡρώδης βασιλεὺς
πιστεύσας τῶν τοῦ γιγρῆ μύθους.*

ἔχ' ἡτίον κατὰ χυατῆς. Scribendum est: *ἔχ'
ἡτίον.*

In Caput XVIII.

Pag. 48. *τὸ πῶχον ἀλεξανδρίων.* Christophoronus qui-
dem & Musculus verba hoc loco transposita es-
se crediderant, legeruntque, ut ex versione eo-
rum apparet *εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀλεξανδρίων τὸ πῶ-
χον μετατιθέναι ἐκέλευσε.* Sed cum μετατιθέναι
passive sumi non possit, aliter emendandus est
hic locus. Nos igitur ex codice Sfortiano lo-
cum ita restituimus: *αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ
πῶχον ἀλεξανδρίων μετατιθέναι ἐκέλευσεν.* Id est,
ipse Alexandro praecepit, ut cubitum illum in
Ecclesiam transferret. Quae quidem emendatio
confirmatione non eget. Vide Rufinum in li-
bro 11. cap. 13. Porro ea lex Constantini diu non
stetit. Nam Julianus eundem cubitum in Sera-
pidistemplum jussit reportari: ibique deinceps
mansisse videtur usque ad tempora Theodosii,
& eversionem Serapei.

ἢ τὸ ἀνοσθὸν τῶν ποταμῶν. Delenda est particula
τῶν, quae hic superflua est, & ob nimiam repeti-
tionem odiosa.

ἔπειτα τῶν αὐτῶν χρόνων. Lego cum Christo-
phorono & Musculo, *ἔπειτα τῶν αὐτῶν χρόνων.*
τὰς τῶν παρθένων τοῖς παρῶσι. Hunc locum Pag. 49.
emendavi ex codice Leonis Allatii. Reliquenim
codices nihil mutant.

διδάσκει δ'. Melius scriberetur *διδάσκει τι.* Pag. 50.
Quod licet leve videatur, necessario tamen ad-
monendum est, ne quis nobis forsan objiciat,
id fugisse diligentiam nostram.

In Caput XIX.

θωμάς μὲν πλεῖστ' ἀπόρων. Vide quae notavi ad
librum 3. Historiae Eccles. Eusebii, in caput 1.
Quibus adde locum incerti scriptoris ex Homilia
2. in Matthaeum: *Denique cum post resurrectionem
Domini Thomas Apostolus esset in provin-
ciam illam, adjuvanti sunt ei: & baptizati ab eo,
facti sunt adjuvatores praedicationis illius.* De Ma-
gis Persicis loquitur.

ἀμιλλήσας μὲν τῶν φιλόσοφων μετ' ἀποστόλων.
Hic est Metrodorus Philosophus, cujus meminit
Hieronymus in Chronico: qui ex Indica pere-
grinatione reversus, multas gemmas atque unio-
nes obtulit Constantino; & alia plura; quae
longe majoris pretii essent, à Sapore Persarum
Rege sibi erepta esse mentitus, causam praebuit
bello Persico, ut testatur Ammianus Mar-
cellinus in libro 25. Vide si placet, quae illis no-
tavi.

συμβέβηκε δ' ὅτι πρὸς ὄλιγον. Scribendum o-
mnino est *πρὸς ὄλιγον*: quam emendationem con-
firmat Codex Allatii, in quo scriptum est *πρὸ
ὄλιγον.*

τόπος καταλαμβάνει ἰδιόζωντας. Hunc locum Pag. 51.
non intellexerunt interpretes. Musculus enim
sic vertit: *ut separatim loci uterentur.* Christo-
phoronus vero: *ut loca separatim sibi sumerent.*
Socrates in hoc capite Rufinum pene ad verbum
interpretatur. Et Rufinus quidem ita dixerat:
monere ut conventicula per loca singula facerent.
Socrates vero *τόπος ἰδιόζωντας* vocavit, quae Ru-
finus dixerat *conventicula*. Sunt enim conven-
ticula proprie loca privata, in quibus collectae
fiunt; & ab illis distinguuntur Ecclesiae, quae
sunt publici juris, non in dominio cujusquam
privati.

ἀθανάσιον τότε νεὺς τῆς ὑπακοῆς ἄξιον ἔτι.
Idem ait Rufinus: *Tum vero Athanasium, nam
nuper sacerdotium susceperat, &c.* Sed si remota
tentius expendamus, haec vera esse non possunt.
Etenim Meropius Philosophus in Indiam pro-
fectus esse dicitur exemplo Metrodori Philoso-
phi, qui ante illum Indiam perlustraverat. At-
qui Metrodorus Philosophus non ante annum
Domini 325. ex Indica peregrinatione reversus
est. Reversus enim ex India, Constantino Imp.
obtulit munera, quae à Rege Indorum acceperat,
ut supra notavi, partim ex Ammiano Mar-
cellino, partim ex Cedreni Chronico. Id ergo
post debellatum Licinium contigerit necesse est.
Tunc enim Constantinus Orientis Imperium
accepit. Vicus autem ac debellatus est Lici-
nius anno Christi 324. exeunte. Jam vero
Meropius, cum Metrodori exemplum secutus

Indiam perlustrare aggressus sit, non nisi aliquot postannis hanc peregrinationem suscepit. Ponomus igitur Meropium protectum esse in Indiam anno natalis Dominici 327. Anno sequenti cum in patriam reverteretur, occisus est à Barbaris. Aedesius verò ac Frumentius, adhuc adolefcentes, oblatus sunt Indorum Regi: & alter pincerna Regis factus, alter scriinis ac rationibus præpositus est. In quo ministerio ambo usque ad obitum Regis permanserunt. Ponomus igitur triennium eos ministrasse Regi. Obiit postea Rex Indorum relicto filio admodum puero. Sed Regina pueri mater, impetravit ab Aedesio ac Frumentio, ut procuracionem regni susceperent, donec puer ad perfectam aetatem pervenisset. Demus igitur puerum octo circiter annos natum fuisse tunc cura pater abiit è vita. Cum Frumentius non nisi puero jam adulto & tutelæ suæ factò, reverfus fuerit Alexandriam, omnino necesse est ut decem minimum annos negotia procuraverit. Ita Frumentius circa annum Domini 341. reverfus fuerit Alexandriam, quo anno Athanasius non recens factus erat Episcopus, sed quintumdecimum Episcopatus annum excefferat. Porro ex his, quæ dixi manifeste colligitur, hanc Indorum conversionem per Frumentium factam, regnante Constantio contrigisse, non autem principatu Constantini, ut Rufinus & alii eum auctorem secuti prodiderunt.

ἐκ τῶν ἀποστολῶν, addendum videtur δὲ ἐν. Φορμίτιος ἀξιολόγος τῆς ἐπισκοπῆς. De hoc Frumentio Episcopo loquitur Athanasius in Apologetico ad Imp. Constantium: ἰδὲ πάλιν ἑστὶν τις κατ' ἔλαθεν ἀκούσας, ὅτι ἐξ ἡραπείας τοῖς ἐν αἰγύπτῳ τυραννοῖς, ὡς φησὶ Φρουμεντίου ἐπίσκοπον ἀξιολόγος ἐκείθεν ἀχθῆναι. Et paulo post refert Epistolam Constantii ad Aizanam & Sazanam Tyrannos Auxumis, quâ is præcipit, ut Frumentium quem Athanasius Auxumis Episcopum ordinaverat, Alexandriam mittant ad Georgium illius urbis Episcopum, ut ab illo verâ fidei doctrinam accipiat. Ex quo apparet Frumentium tunc temporis recens ab Athanasio ordinatum fuisse. Scripta autem est hæc Epistola anno Christi 356. Sed Baronius in annotationibus ad Martyrologium Romanum, Frumentium hunc Auxumis Episcopum distinguendum esse dicit ab altero Frumentio Indorum Episcopo. De quo Rufinus & Socrates loquuntur. Ego vero unum eundemque Frumentium esse contendo, eum qui Auxumis, & eum qui Indorum Episcopus dicitur. Auxumis enim Metropolis est Æthiopia. Æthiopes autem ab antiquis confundi solent cum Indis. Sic Philostorgius Homeritas, qui Auxumitis vicini sunt, Indos vocat. Ipsi quoque Æthiopes, qui nunc Abissini dicuntur, sese Indos vocant, & Apostolum gentis suæ Frumentium agnoscunt, ut testatur Lucas Holstenius in notis ad Martyrologium Baronii, quæ nuper Romæ prodierunt.

In Caput XX.

Pag. 54. καὶ ὁ βασιλεὺς ἔμφορον τὴν ὄν. Mallem legere ἔμφορον τὴν ὄν. Nec dubito quin Socrates ita feri-

Asperit. Certe Rufinus ex quo Socrates hæc desumpsit, sic habet: Cum ecce matutinum & anxia cum suis omnibus ingrediens Rex, &c.

βακκεῖν. Nostri Codices Florentinus, Sfortianus & Allatii scriptum habent βακκεῖν. Sed rectius Bacurius scribitur apud Rufinum & alios. Vide quæ de hoc Bacurio notavi ad librum 31. Ammiani Marcellini.

καὶ τὸ ἐν παλαιῇ στρατιωτικῇ κατ' ἐν. Hoc loco Socrates non assecutus est sensum Rufini. Nam Rufinus Bacurium Palæstini limitis Ducem fuisse scribit, tunc cum ista ei narraret. Socrates vero legisse videtur in Rufino, Palæstini **B**milis Ducem.

κατὰ μαξιμουῦ τυράννου πόλεμος. Hic etiam lapsus est Socrates. Neque enim in bello contra Maximum pro Theodosio pugnavit Bacurius, sed in bello contra Eugenium, ut testatur Rufinus in lib. 11. cap. 33. & Zosimus in lib. 4.

In Caput XXII.

καὶ τὸ ἄλλοι προσκυνοῦν δὲ δόξα. Manichæos Solem adorasse notissimum est. Idem quoque de illis scribit Libanius in Epistola 140. libri 4. quâ Manichæos, qui in Palæstina erant, suppresso eorum nomine, commendat Prisciano Præsidi Palæstina: οἱ τὸ ἄλλοι θεοπροσκύτουσιν ἀνεύματι & τιμῶντες θεῶν προσκυνοῦσιν εὐεργετῶν, ἐπιπέδω γαστέρα καὶ ζῶντες, καὶ ἐν κέρδι ποιούμενοι πᾶσι τῆς τελευτῆς ἡμέραν, πολλαχῶς μὲν εἰσι τῆς γῆς, πανταχῶς ὅ ἐστι καὶ ἀδικῶσι μὲν ὄσιν, λυπῶν ὅ ὑπ' ἐπιούσας &c. Id est. Viri illi, qui Solem colunt absque sanguine & Deum secundâ appellatione honorant, qui ventrem suum castigant, & diem obituæ in lucris parvo reponunt, multis quidem in locis reperuntur, ubique tamen pauci sunt. Et ipsi quidem neminem injuriâ afficiunt, quidam tamen faciunt eis negotium. Non dubito quin Libanius his verbis Manichæos designet. Neque enim aliis quam Manichæis hæc conveniunt. Eos vero de indultria nominare noluit, eo quod invisum esset nomen Manichæorum. Porro de fictis Manichæorum jejuniis vide Cyrillum Catechesei 6.

ἀλλὰ ὁ λόγος ἀρχελάου. Scribendum est διαλόγος ἀρχελάου. Sequitur enim ἐπιτοχόντες. Hic Archelaus Episcopus Mesopotamiæ, disputationem quam habuerat adversus Manichæum, Syro sermone composuit, quæ in Græcum translata habetur à multis, ut scribit Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Ejus disputationis meminit etiam Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesei sexta. Hujus operis fragmentum penes me habeo, quo continetur historia impij ac perfidi Manichæi. Sed disputatio ejus cum Archelao Episcopo, quæ ad calcem historiæ adtexta erat, desideratur. Cujus loco subjicitur Epistola Archelæi ad Diodorum presbyterum. Hoc monumentum quod Emérico Bigotio V. C. cum multis aliis debeo, studiosus lector ad calcem harum annotationum editum reperiet.

ἡ μανιχαίων προσκύψασα. Rectius in Codice Leonis Allatii scriptum est παρακύψασα. Sic enim **B** 117.

Pag. 56.

Pag. 57.

loquitur Socrates in principio hujus capitis: Agenda sunt:) id profecto verissimum est. Id enim testatur Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: ubi omnes Episcopus ordine recenlet, qui ab Arianis expulsi sunt Constantino regnante. Ac primo quidem loco nominat Eustathium Antiochenum, deinde Eutropium Adrianopolitanum. Postea vero Euphrationem à Balaneis, duos Cymatios, Asclepam Gazæ, & Cyrum Berceæ, aliosque commemorat, qui Imperatoris edicto relegati sint, aliis in eorum locum substitutis.

In Caput XXIII.

χρη μὴ ἀεὶ ἐπὶ ἀξιοπιστῶν γερῆταιν. In codice Florentino legitur γερῆταιν, quod ad veram scripturam propius accedit. Scribo igitur, ἡ ἀεὶ μὴ ἐπὶ ἀξιοπιστῶν γερῆταιν. Duplici enim nomine Eusebiani reprehendebant ordinationem Athanasii. Tum quod Athanasius eo honore indignus esset, tum quod ejus ordinatio facta fuisset à viris minime idoneis. Vide Philostorgium.

καὶ γράφον μὲν παρακάλει, ἔξουθεν δὲ διηπειλά. Sumptit hæc Socrates ex Athanasii Apologetico 2. adversus Arianos, ubi Athanasius refert quâ ratione Eusebius occulte cum Melitianis adversus ipsum conspiraverit: πῶ μὲν ἦν ἀρχαῖα πρόσωπα ἐπιμαρτυροῦντες διέταξαν μὴ τὸ ἀρεῖον, ἀλλὰ γράφον μὲν ἡπειλά, γράφον δὲ ἠέξαι. Quæ Athanasii verba descripsit Sozomenus in libro 2. cap. 18.

Pag. 58.

πῶ Ἰβημία & montανὸν δόξαν. Obscurum est cur Socrates Montanum jungat Sabellio. Nam Montanus in doctrina Trinitatis ipse quidem nihil innovavit, sed Ecclesiæ Catholicæ fidem secutus est, ut testatur Epiphanius in hæresi hæreticarum fabularum. Quidam tamen ex illius discipulis, personarum differentiam cum Sabellio sustulerunt, ut diserte scribit Theodoritus in loco supra citato: τινὲς δὲ ἀπὸ τῶν τρεῖς ὑποστάσεως τὴν θεότητα, Ἰβημίου ἀποπλησίου ἠρῆσαντο, τὸ αὐτὸν δὲ λόγοντες, καὶ πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἄγιον πνεῦμα, &c. Atque hinc est quod in Epistola Synodica Arianorum apud Serdicam Episcoporum, Montanus adjungitur Sabellio. Sic enim ajunt de Marcello Ancyrano: quique assertiones suas quibusdam squaloribus miscens, nunc falsitatibus Sabellii, nunc malitia Pauli Samosatensis, nunc blasphemis Montani hereticorum omnium ducis aperte permiscens, unamque confusionem de supradictis faciens, ut imprudens Galatam aliud Evangelium declinavit.

In Caput XXIV.

Pag. 59.

ἰσχυρὸν εἰρηκίαι. Mirum est quantopere errarint interpretes in hujus loci versione, qui non viderunt ultimam vocem expungendam esse, utpote superfluum. Nam cum initio adnotatum esset in margine, pro ἰσχυρὸν, alias scribi εἰρηκίαι; postea hæc vox in textum irrepsit è margine. ἄβρον δὲ τῶν αὐτῶν ἀλόγως καθήρησαι φησὶ. Utrum Cyrus Berceæ Episcopus Eustathium tanquam Sabellii dogmati patrocinantem accusaverit, ut scribit Georgius Leodicenus, equidem nescio. Quod vero scribit Georgius, Cyrum postea depositum esse propterea quod Sabellio faveret, id est propterea quod doctrinam consubstantialis tuetur: (sic enim hæc intelli-

ius ἐστὶν) ἡ παραμυτοσύνη. Hujus loci sensus hic est. Imperator quidem per litteras ad Antiochenos scriptas, Eusebius vero per recusationem Episcopatus Antiocheni, tumultum illum compressit. Supplendum est igitur ἄλλοι, id quod præcessit, τὰς ἑτέρας κατέπαυσεν.

ἔτι ἐτη ἕκτω. Falsum est, quod hic ait Socrates, post abdicationem Eustathii, Antiochenam sedem octo annorum spatio vacuam permanisse.

Etenim pulso Eustachio, cum Eusebius Cæsariensis eam sedem recusavisset, Paulinus Episcopus Tyri ad eam sedem translatus est anno Christi 329. ut notavi ad librum decimum hystoriz Ecclesiasticæ Eusebii. Paulino deinde successit Euphronius, sive ut alii volunt, Eulalius. Post quem Flaccillus ad Episcopatum Antiochenum promotus est, qui Synodo Tyrensi interfuit, ut testatur Athanasius in apologia secunda adversus Arianos.

χειροθετῆ ἰσχυρῶν. Idem scribit Sozomenus, & Theodorus Mopsuestenus apud Nicætam in thesauro Orthodoxæ fidei. Sed & Georgius Laodicenus in encomio Eusebii Emiseni id ipsum confirmat. Ejus verba refert Socrates in libro secundo capite nono: εἶτα αὐτῶν τὸ ἰσχυρὸν σιωπῶντα ἐκφρονῶν τῶν διαδιδρακτικῶν ἐπέσει. Theodoritus tamen in libro primo Hystoriz capite 22. inter Eustachium & Euphronium interponit Eulalium, eumque brevi admodum tempore præfuisse scribit. Cum Theodorito consentit Philostorgius.

In Caput XXV.

καὶ μὴ ἀλόγως συκοφαντῆσαι τῶν. Ultima vox delenda est. Quam etiam Leo Allatus deesse monuit in suo codice. Sed utrum post verbum συκοφαντῆσαι, an post συκοφαντῆσαι deesse, non notavit. Alterutro certe in loco superflua est. Porro narrationem istam de Presbytero Ariano, quem Constantia Augusta Constantino fratri commendavit, hausit Socrates ex Rufini libro decimo. Eam tamen suspectam habeo: primum quis Athanasius, qui omnes Arianorum fraudes detegere ac traducere solet, ejus rei nuspam meminuit. Deinde quia nomen illius Presbyteri supprimitur: Atqui si Presbyter ille gratiæ & auctoritate tantum valuit apud Constantinum, ut testamentum suum moriens ei traderet, dignus profecto fuit cujus nomen commemoraretur. Rufini vero, meo quidem judicio, levis est auctoritas, quippe qui Hystoriam suam negligenter admodum conscripserit, non ex monumentis rerum gestarum, sed ex

fabulosis narrationibus, & ut Græce dicam, ἐκ παλαιότητων. Penè omnifram monere, delendam esse hoc loco particulam negativam. Pro qua Savilius & Christophorus legit καὶ δὴ ἀλόγως, &c.

In Caput XXVI.

Pag. 62. εἰς ὄνομα τῆς πατρὸς ἐστὶν ἡ ἐκ τῆς ἀγίου πνεύματος. Post hæc verba deerat integra pericope, quam ex codice Leonis Allatii, & ex Sozomeni lib. 2. cap. 27. supplevimus.

τῆς ἐκκλησίας δηλαδὴ. In codice Regio & apud Epiphanium Scholasticum hic locus aliter interpungitur, hoc modo τῆς μητρὸς ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ περὶ ἐπισημάνων, &c. Quæ distinctio non displicet.

In Caput XXVII.

Pag. 63. ἡράφην ἠπειλοῦσεν. Post hæc verba codex Florentinus hæc addit: μὴ ἐπισημάνω βασιλῆως. Quæ omnino necessaria sunt, ut lector intelligat, non integram Imperatoris epistolam, sed ejus duntaxat partem hic apponi. Certe Athanasius in Apologetico 2. adversus Arianos, ex quo hæc desumpsit Socrates, hanc Constantini Epistolam adducens, eadem verba præposuit; additque hanc Epistolam perlatam esse Alexandriam à Syncretio & Gaudentio Palatinis. Sed quod ait Socrates, Arium venisse Alexandriam. Id non dicit Athanasius, nec verum puto.

τῶν ἐκκλησιῶν ἐξ ὧσα ἴσθαι. Post hæc verba, ex manuscriptis codicibus Florentino, Sfortiano & Leonis Allatii, integram periodum addidimus, quæ in vulgatis editionibus desiderabatur: eadem fere verba habet Sozomenus in libro secundo capite 22. ad calcem, mutato tantum ordine.

ἐξ ἰσίων ἐκ τῶν βασιλέων καὶ καλλιῶν. Horum mentio fit in indiculo Episcoporum partis Melitii, quem Alexander exegit à Melitio. Et Ilion quidem Episcopus erat in Athribi, Eudæmon in Tani, Callinicus vero Pelusii. Vide Athanasium in apologetico secundo.

ἀλλ' ἵππικος ἐκ μακάριος. Athanasius in apologetico Apim habet pro Alypio. Sed locum, in quo Constantinus hanc questionem habuit, non nominat. Socrates tamen Nicomediæ id factum esse scribit. Porro Baronius hæc gesta esse tradit anno Christi 329. Ego vero in sequentem annum conferre malim. Hæc enim post abdicationem Eustathii contigerunt, cum Eusebius ac Theognius ab exilio reversi, maximam auctoritatem apud Constantinum nacti essent. Quod vero idem Baronius Constantini litteras de Ario in Ecclesiam recipiendo ad Athanasium scriptas esse dicit, anno Christi 327. in eo manifeste labitur. & dissentit ab Athanasio, quem tamen in omnibus sequi se proficitur. Etenim Athanasius, statim post litteras Constantini, & repulsam Arii, crimina illa à Melitianis delata esse scribit ad Imperatorem.

Pag. 64. ἐν ἱερατικῆς ἐπιστολῆς, malle legere ἐκ τῶν βασιλέων. Atque ita scripsisse Socratem existimo.

μαρτύριος χεῖρα. Hunc Socratis locum valde illustrat Athanasius in apologetico 2. adversus Arianos. Cujus verba quia ab interprete male

Accepta sunt, hic apponam. ὁ μαρτύριος χεῖρα τῆς ἀλεξανδρείας ἐστὶ καὶ ἰδίωτι ἐν τῇ χεῖρα τῆς οἰκίας ἐπίσκοπος, ἢ δὴ χωρεπίσκοπος. ἀλλὰ τὸ ἀλεξανδρείας ἐπισκόπων αἱ ἐκκλησίαι πάσης τῆς χώρας ὑπέκειντο. ἡ δὲ τῆς οἰκίας ἐπίσκοπος ἐστὶν ἡ οἰκίας ἐπίσκοπος, καὶ ἡ οἰκίας ἐπίσκοπος ἐστὶν ἡ οἰκίας ἐπίσκοπος. Id est. Marcotes regio est Alexandria; nec ullus unquam in ea fuit Episcopus, ac ne Chorepiscopus quidem; sed universa ejus regionis Ecclesie subiecta sunt Episcopo Alexandrino. Singuli autem Presbyteri proprios habent pagos, eosq. maximos, denos interdum aut plures. Ex his apparet singulos Marcoticæ pagos non habuisse suum Presbyterum, sed unicum Presbyterum denos pagos rexisse, atque interdum plures. Certe pagus in quo fuit Ichyras, cum esset omnium minimus, nec Ecclesiam, nec Presbyterum peculiarem unquam habuerat. In Epistola quæ omnes Marcotidis Presbyteri ac Diaconi scripserunt ad Synodum Tyri, quæ refertur ab Athanasio in eodem libro, quatuordecim subscripserunt Presbyteri, & quindecim Diaconi.

ἀρσένιον τινὸς ἐπίσκοπος ἢ μελιτιανῶν θρησκείας, Pag. 65.

Hic Arsenius Episcopus fuit Melitianorum in urbe Hypseli, quæ est in Thebaide. Certe in epistola quam scripsit ad Athanasium, hunc honoris titulum assumpsit. ἄθανασίω μακαρίω πατρὶ ἀρσένι ἐπίσκοπῳ τῆς πότις τῆς μελιτιανῆς ὑψηλιτῶν πόλεως. Id est, Athanasio beatissimo Patri Arsenii Episcopi urbis Hypselitarum, ex iis, qui aliquando fuerunt Melitio. In indiculo tamen Episcoporum partis Melitii, quem Melitius tradidit Alexandro, nullus reperitur Arsenius.

τῆς κίνσων ἐκ δαλματίας τῆς ἀδελφῆς ἰαυτῆ. Hæc ex Athanasio sumpsit Socrates. Verba Athanasii in Apologetico secundo adversus Arianos hæc sunt: ἡράφης ἡ κίνσων ἐστὶν ἐκ ἀντιόχειαν δαλματίας τῆς κίνσων, ἀλλ' οὐκ ἐστὶν τῆς φέρον δίκης. ὁ τοῦ κίνσων ἐπίσκοπος ἐστὶν ἡ κίνσων ἐπίσκοπος. Putavit Socrates hunc Dalmatium Constantini fratris filium fuisse, eum qui aliquot post annis Cæsar factus est à Constantino. Sed longe falsus est. Dalmatius enim Censor, frater fuit Constantini, pater Dalmatii Cæsaris. Id testatur auctor Chronicæ Alexandrinæ, qui de Constantino ita scribit: καὶ δαλματίας τῆς κίνσων ἀπὸ δαλματίας τῆς κίνσων καίσαρα ἀνέστη. Certe Dalmatius Dalmatii filius, tunc cum hæc gesta sunt, quæ ab Athanasio referuntur, adhuc tenera erat ætate, nec iudex sedere poterat in tam gravi negotio. Præterea tunc temporis degebat Narbonæ, & unâ cum Hannibaliano fratre Exuperium Rhetorem audiebat. Ex ea enim urbe accitus à Constantino, admodum adolefcens Cæsar creatus est, ut tradit Ausonius in libro de Professoribus Burdigal. anno Christi 335. Judicium autem illud de cæde Arsenii habitum est à Dalmatio Censore Antiochiæ, ut testatur Athanasius, anno Christi 332. juxta sententiam Beronii.

In Caput XXVIII.

ἡστανος ὁ ἐστὶν ἡ τῆς. Habita est Synodus Tyri Constantio & Albino Consulibus, ut

testatur Athanasius, anno Christi 335. Erat hic annus Imperii Constantini octavus & viceſimus. Nonus autem ac viceſimus cœpit iisdem Conſulibus die octavo Kalendas Auguſt. Quo quidem die Conſtantine tricenſaria celebravit, ut ſcribitur in factis Idatii, toto anno eam ſolemnitatem anticipans. Atque hæc tricenſarium anticipatio, non Socrati ſolum, ſed aliis etiam pluribus occaſionem erroris præbuit.

In Caput XXX.

Pag. 66. τὸ ὑπατικὸν ἀρχελάου Rufinus in lib. 10. Hiſtoriz Eccleſiaſtica hunc Archelaum non Conſularem Phœnicis, ſed Comitum Orientis fuiſſe dicit.

οἱ ὁ λοιποὶ, malim ſcribere οἱ ὁ λοιποὶ, &c. quam lectionem in verſione mea ſum ſecutus.

In Caput XXX.

Pag. 67. ἀρχὰς ὁ Ἰαννῆς. Apud Athanaſium in Apologetico 2. pagina 783. ἀρχὰς ὁ καὶ Ἰωάννης. Sed & in Epiftola Alexandri Theſſalonienſis Epifcopi ad Athanaſium Archaph dicitur. Dupli- cigitur nomine appellatus eſt. Et Archaph quidem ab Ægyptiis patrio vocabulo dicebatur; Joannes vero Monachicum ejus nomen fuit. Fuit autem Epifcopus partis Melitii apud Mem- phin. Eiq̄ mandatum eſt à Conſtantino ſcri- bere Athanaſium ut cum Archiepiſcopo ſuo con- cordaret. Intelligit autem Athanaſius literas Conſtantine ad Joannem, quas ſupra retulerat pagina 787. editionis Pariſienſis.

In Caput XXXI.

Pag. 68. ἀμα τοῖς ἐχθροῖς δικαστέῃ. In codice Leo- nis Allatii ſcriptum eſt: ἀμα τοῖς ἐχθροῖς ἀπίται. Quod magis placet.

καὶ ὡς ὁ δὲ ἀπὸ λόγον ἐποιεῖτο Delenda eſt particula &, utpote ſuperflua.

ἀ ἡ κατήγορος ἐλεῖν εἶχον. Hic locus mutilus eſt, ut nemo non videt. Quem ita ſupplere poſſu- mus, ſi pro εἶχον ſcribamus εἶχον & ἰπανάδου.

In Caput XXXII.

πολλὰ ἐν τοῖς καθαρτικαῖς. Muſculus & Chri- ſtophorſonus τὰ καθαρτικὰ, deſiſitionis cau- ſas interpretantur. Nam Muſculus quidem ita vertit: ac multa probra inter deſiſitionis cauſas referunt. Chriſtophorſonus vero: multa pro- bra in cauſis abſiſitionis referendῖς contumelioſe obſciuntur. Ego vero libellum deſiſitionis hiſ verbis intelligi cenſeo, ſive Epiftolam Synoda- lem de condemnatione ac deſiſitione Athana- ſii. Eadem voce utitur Socrates in libro ſecun- do capite 1. Quod ſi quis harum epiftolarum exemplum legere deſiderat, exſtat epiftola Syno- dica Concilii Antiocheni de deſiſitione Pauli Samoſatenſis: Epiftola item Synodica Serdi- cenſis Concilii de Gregorii Alexandrini, Va- lentii & Urfacii, aliorumque Arianorum Anti- ſtitum deſiſitione.

A ἄς τῆς ὑψηλοπολιτικῶν πόλεως, &c. Apud Atha- naſium rectius legitur ὑψηλοπολιτικῶν πόλεως, ut ſu- pra monuimus. Stephanus de urbibus ὑψηλο- vicum Ægypti eſſe dicit, ejusque incolæ ὑψηλοπολίταις vocari.

In Caput XXXIII.

ἀρετον μὲν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἐπιζήτησιν. Apud Athanaſium in Apologia ſecunda adverſus A- rianos, & in libro de Synodis Arimini & Seleu- cia, referitur epiftola Synodica Concilii Hiero- ſolymitani, in qua Epifcopi, qui ad dedica- tionem Baſilicæ Conſtantine illie convenerant, teſtantur, ſe in communionem ſuſcepiffe τὴν ἀ- ρετον.

B ἐὶ ἀρετον: Idque ex mandato Imperatoris, qui per litteras ipſiſ ſignificaverat, ſe rectam eorum hominum fidem cognoviſſe, tum ex viva ipſo- rum voce, tum ex libello fidei ab iisdem porre- cto. Quem quidem libellum Conſtantine literis ſuis ſubjecerat. Intelligit autem libellum illum fidei, quem Arius & Euzoio Conſtanti- no obtulerat: quem ſupra retulit Socrates, & quem referat Sozomenus in libro 2. cap. 27. Nam cum Arius libellum fidei Conſtantino obtuliſ- ſet, Conſtantine credens ejus doctrinam cum Nicæna fide conſentire, ipſe quidem hæc de re judicare noluit; ſed eum ad examen Concilii Hieroſolymitani remiſit, ut ſcribit Rufinus in libro decimo & Sozomenus. Athanaſius quo- que in libro de Synodis diſerte ſcribit, Arium

C ejusque ſocios in communionem receptos eſſe à Synodo Hieroſolymitana, verba ejus hæc ſunt: καὶ μὲν τὸ ἕξοικεῖσθαι τὸ ἐπίσκοπον τὸ ἀλεξανδρείας ἀθανάσιον, χαραφοντις ὄραν διεχθῆναι ἀρετον & τὴν αὐτῆς, &c. Verum ego non Arium illum hæ- reſiarchen, ſed alterum Arium ei cognominem, qui ab Alexandro Alexandria Epifcopo una cum Ario ſignifero ſuo damnatus fuerat, hic intel- ligendum puto. Arius enim hæreſiarches diu ante Synodum Hieroſolymitanam ἐ vivis excel- ſerat, ut certiffimis argumentis probavi in li- bro ſecundo obſervationum Eccleſiaſticarum capite 2. Proinde Arius ille, qui una cum Euzoio libellum fidei ſuæ obtulit Conſtantino, alius eſt ab Ario hæreſiarcha. Quod quidem alio quoque argumento oſtendi poteſt. Hic Arius, qui cum Euzoio libellum obtulit Con- ſtantino, ante Synodum Hieroſolymitanam id eſt ante annum Chriſti 335. nondum reſtitutus fuerat, nec Eccleſiæ Catholicæ ſociatus: Pe- tit enim à Principe in ſupradicto libello, ut per ejus pietatem ſublatis cunctis altercationibus, uniatur Eccleſiæ Catholicæ. Atqui Arius hæreſi- arches diu antea revocatus ab exilio, & ad commu- nionem admiſſus fuerat, ut teſtatur libellus ſatis- factionis Eusebii ac Theognii. Ibi enim Eusebius ac Theognius diſerte ſcribunt, ipſum auctorem totius controverſiæ, Arium videlicet, dato ſatis- factione in integrum reſtitutum eſſe. Eusebius porro ac Theognius cum libellum miſerunt E- piſcopis anno Chriſti 328. ut ſupra oſtendi. A- rius igitur hæreſiarches ejusdem anni exordio revocatus fuerit necesse eſt.

Pag. 69. ἐξ ἁπορίας παρ' αὐτῶν προσδεχθεῖς. Delenda est A vox λοιπὸν, quæ ex superiori verbi male reposita est: & pro προσδεχθεῖς legendum προσδεχθείη. καὶ ἰσοπέθειν ἢ ἀδυνατοῖαν ἀνευλόγητοι. Locus mutilus, cujus sensum facilius est assequi, quam verba corrigere. Vult igitur dicere Socrates, Episcopus in epistola Synodica subindicare Athanasium, cum dicit: πάλιν μὲν ἰσοπέθειας τῆς ἐκκλησίας τὸ θεῖον φθόνον, καὶ πάλιν μακρὰν ἀπίστας βαρκαίης, &c.

In Caput XXXIV.

ἐξ ἡρώων τιῶν. Apud Athanasium in Apologia secunda adversus Arianos, ubi Constantini refertur epistola, scriptum est μετ' ἡρώων τιῶν. Sed vulgatam scripturam tuetur Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit: Repente Athanasium Episcopum in media platea cum quibusdam sacerdotibus, quos circa se habebat, sic morinate nos adit, &c.

Pag. 70. ὑπ' ἡμῶν δουλαδὸν. Scribendum est ἐπ' ἡμῶν, ut legitur in codice Allatii & apud Athanasium. ἐξ ἑσπ' ἡβ' βαρβάρων αὐτῶν. Hiberos forte intelligit, de quorum conversione paulo antea locutus est Socrates.

οἱ τὰ ἀγία μυστήρια τῆς ἐκκλησίας. In codice Leonis Allatii & apud Athanasium scribitur τῆς ἡμῶν αἰας. Atq; ita quoq; legit Epiphanius Scholasticus. Sic enim vertit hunc locum: Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementer praeferre videmini, non dicam custodire, vos inquam nihil agimini, &c. Ex quibus etiam, ut obiter moneam, apparet Epiphanium legisse ἡμῶν ἢ, quomodo etiam legitur in codice Florentino.

In Caput XXXV.

Pag. 71. ἀρκαθίωνα. Apud Athanasium in defensione secunda adversus Arianos scribitur ἀρκαθίωνα. Sed legendum est cum diphthongo ἀρκαθίωνα. Est enim nomen Græcum δῆπ' ἀρκαθίον. Eoquonimine vocatus est Consul quidam regnante Constantio, ut notavi ad Ammianum Marcellinum. ἀλλὰ γὰρ ἰσχυρὰ διαβόλη. Codex Allatii vocem hic interlerit ἀλλὰ γὰρ μέγα ἰσχυρὰ, &c. Quod non displicet. Paulo post mallem legere τύπη γὰρ πωραπαγέης, &c.

In Caput XXXVI.

Pag. 72. εἰ σωίταξί λόγου ἰπεδείκνυθ. Athanasius in libro de Synodis, ait hunc Asterium inter Clericos sedentem in Ecclesia, libros suos publice recitasse.

κατὰ διαμνησιν πολλῶν, &c. In Sfortiano & Allatiano codice legitur πολλῶν. Epiphanius autem Scholasticus legisse videtur ἐξ τοῦ ἀμνησιν πολλῶν. Vertit enim: Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Ubi vides pro ἀντιγράψην Epiphanium legisse ἀντιγράψην, quomodo etiam in codice Allatii scriptum habetur.

Ἐν ἱεροσολύμοις ἀπὸ βιβλίου. Liber ille Marcelli interceptus erat. De subjectione Christi, ut docet Hilarius in fragmento libri de Synodis.

In Caput XXXVII.

ἐξ ἀριουσίου τοῖς ἀπὸ αὐτῶν, &c. Hic Socrates Rufinum auctorem secutus est, qui Arium post Synodum Hierosolymitanam reversum esse scribit Alexandriam, ac paulo post cum artes ejus nihil illic proficerent, Constantinopolim ab Eusebio esse revocatum. Sed hæc omnia falsa sunt ut supra monui, cum Arius diu ante Synodum Hierosolymitanam vivere desierit.

ὑπὸ πύλῃν ἱερῶν ἱερῶν. Rufinus, ex quo hæc pag. 73. desumpsit Socrates, ait sub altari jacens. Idem habet Sozomenus in libro 2. cap. 29.

In Caput XXXVIII.

ἰρόμενός τὸ λέγο ἰρόμενός ἢ.

B ἡ ἑδρα τότῃ καθ' αὐτὴν ἐκπίπῃ. In codice Leo- Pag. 74. nis Allatii, sive in Historia tripertita Theodori Lectoris, hic locus ita legitur καὶ ἀμα τοῖς διαχωρήμασι παρεπιπίπῃ ἑδρα, τὸ τι ἑσπ' ἡ ἱερῶν καθ' αὐτὸν ἀπίσθισμα καθ' αὐτὴν ἑδρᾶ τῆς ἑδρας ἰξίπιπῃν, αἰματός τε πάλιν ἐπιπικολύθη, καὶ τὰ λέπια ἢ ἐτέρων σωτήριον ἀμα ἀπὸ Ἰπλυνί τε ἔππατι. Optime meo quidem judicio. Atque ita Socratem scripsisse pro certo habeo. Certè Epiphanius Scholasticus hanc lectionem ex parte confirmat. In codice quoque Sfortiano pro ἐκπίπῃ, scriptum est παρεπιπίπῃ.

ἢ ἢ πρὸς τῇ ἑσπ' αἰώνων. Scribendum est ἢ ἢ Pag. 75. licet omnibus libris reclamantibus. Et paulo post scribendum est πρὸ ἀπὸ πρὸ ἡμῶν, μὲν ex codice Leonis Allatii. Ferritamen potest vulgata lectio, ἐπ' αὐτῶν, enim Græce dicitur non is solum qui nomen suum dat alteri, sed etiam, qui ab altero accipit. Sic Constantinopolim Socrates ἐπ' αὐτῶν κωνσταντίνου vocare solet.

In Caput XXXIX.

πολλὰ ἢ καὶ τῇ ῥωμαίων πόλει ἐπὶ ταυτὴ ἰπυνίμου. Posterius, καὶ, quod in editione Roberti Stephani deerat, nec in nostris codicibus Florentino & Sfortiano legitur, primus supplevit Christophorus: habetur tamen in codice Leonis Allatii. Sed prius καὶ in eodem desideratur. De congiario, quod Constantinus seniori Romæ testamento suo reliquit, testis est Eusebius noster in libro quarto de vita Constantini, cap. 63.

διαθήκας ἐκείνου καθ' αὐτὸν τῆς ἱεροσολύμοις. Desumpsit hæc Socrates ex Rufini libro decimo. Verum hæc narratio parum probabilis mihi videtur. Quis enim credat Constantinum Imperatorem, qui tum circa se multos habebat Episcopos; (idenim diserte testatur Eusebius;) plurimos item Duces & Comites, unum elevisse Presbyterum, eumque ignobilem, quippe cujus nomen perpetuo reticetur, cui testamentum suum moriens committeret. Quare Philostorgium hic sequi malim, qui Constantinum testamenti sui tabulas Eusebio Nicomedensi tradidisse scribit, à quo paulo antea fuerat baptizatus.

In Caput XL.

Pag. 76. μὴ δὲ ἀπομαρτυροῦντο. Musculus & Christophorus hunc locum ita vertunt, ne Imperatores & Antistites reliquiis Apostolorum destituerentur. Verum hanc interpretationem probare non possum. Nullas enim Apostolorum reliquias in ea Ecclesia condiderat Constantinus. Malim itaque vertere, ut Imperatores & Antistites illic sepeliendi, ab Apostolorum reliquiis haud procul abessent. Sed eodem honore cum ipsis afficerentur. Quam interpretationem confirmat Eusebius in lib. 4. de vita Constantini cap. 4.

διετέρον ἐστὶν ἢ διακοσμήσις Ἰεσομακροῦ ἢ οὐδὲν ἀλυμπιάδου. Errat Socrates. Nam Feliciano & Titiano Coss. qui fuit annus Christi 337. die undecimo Kalendas Junias, currebat annus quartus

A Olympiadis ducentesimæ septuagesimæ octava. Idque certissimis rationibus demonstrari potest. Sed videtur Socrates usus esse vitioso codice Chronici Eusebiani, in quo Olympiadis annus male erat designatus. Videtur tamen in hoc Socratis loco scribendum esse τὸ περὶ ἰηϞ. Ait enim Socrates primum hunc Historiæ suæ librum completi spacium annorum unius ac triginta. Orditur enim ab initio Constantini, quem regnasse scribit annos viginti & unum. Ejus autem initium consignat anno primo Olympiadis ducentesimæ septuagesimæ primæ, ut supra vidimus. Atqui ab hoc anno ad annum secundum Olympiadis ducentesimæ septuagesimæ octavæ, anni sunt tantum triginta, idque duobus terminis inclusis. Proinde in hoc Socratis loco mendum sit necesse est.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM SECUNDUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOCRATIS SCHOLASTICI.

In Caput Primum.

Pag. 80. Επειδὴ περὶ δὴν χάριον ὁ ἱερὸς ἦ Θεὸς ἀνθρώπων βιβλίου. Scribendum est ἐπειδὴ ἦ, vel ἐπει ἦ, ut Savilius ad oram sui codicis annotaverat. Legendum quoque est ὁ ἱερὸς ἦ Θεὸς ἀνθρώπων βιβλίου, ut scriptum est in codice Florentino. Iisdem verbis Paulinum Episcopum Tyri alloquitur Eusebius noster in exordio libri decimi Historiæ Ecclesiasticæ. Cujus exemplum secutus hic videtur Socrates. Quisnam porro hic sit Theodorus, cui Socrates Historiam suam nuncupavit, incertum est. Neque enim Theodorum Mopsuestenum Episcopum intelligi puto.

In Caput II.

Πειρίσθη ἡ τῆτις ἢ ἀνδύαντο. Hic locus mutilus est ac mendosus. Suppleri tamen non incommode potest hoc modo. πειρίσθη ἡ τῆτις σωήσαν ὡς καὶ ἀνδύαντο εἰς ἑσποσίαν ἢ ἀθανάσιον. Restitui etiam potest hoc modo πειρίσθη ἡ τῆτις ἢ ἀνδύαντο ὡς καὶ, ut habet Nicephorus.

Pag. 81. καὶ γίνετο φανερὸν, conjunctionem hic addidi ex auctoritate Codicis Florentini. Quamquam in hoc Codice particula suo loco mota erat. Sic enim scriptum habet: τὸ καὶ ζήτημα τῆτις γίνετο φανερὸν. Sed facile erat hanc transpositionem

A animadvertere. Certe Nicephorus emendationem hanc confirmat.

τοῖς κατὰ τὰ βασιλῆα στρατιώταις. Male Christophorus Imperatoris satellites interpretatur. Omnes enim Palatini hac dictione designantur, non protectores solum ac domestici & reliqui Scholares, qui sub armis erant, verum etiam Ministeriani & Scriuarii. Hæc enim Palatina militia dicebatur. Eodem modo, quo Officiales seu Apparitores Magistratum ordinariorum seu civilium, milites dicebantur. Eorumque actus in Codice Theodosiano cohortalis militia appellatur.

διελύθητο δὲ. Scribendum videtur διελύθητο δὲ, ut vitetur ejusdem particulæ nimis crebræ repetitio.

καὶ τὰ ἱαπείρια μέρη. Non dubito quin Socrates scripserit: καὶ κατὰ τὰ ἱαπείρια μέρη, &c. supple πάλιν.

In Caput III.

Ἀποπεφυγίνας εἰς γῆσιν. Lego ἀποπεφυγίνας Pag. 81. γῆσιν, ut scriptum est apud Athanasium in defensione secunda adversus Arianos, ubi hæc Constantini Junioris epistola refertur, data die 15. Kalendas Julias Treviris. Sic enim concepta est subscriptio apud Athanasium. Datam autem esse Feliciano & Titiano Coss. alibi observavi: id est anno Christi 337.